

Apitherapie
Sporkehout

Verloren koningin
Winterbijen

Buckfastbijenteelt
Mijten tellen

*bijen*houden

oktober 2007

Nederlandse Bijenhouders Vereniging

Oktober zou je de vespermaand van het bijenjaar kunnen noemen. Aan het praktisch bijenhouden is gaandeweg een einde gekomen. De avond is gevallen over imkerland. En dan loop je je laatste bezigheden nog eens kritisch na: moeren vervangen, volken verenigd, afgevoerd, de varroamijt bestreden, vliegaten verkleind. Heb je alles gedaan wat je moest doen? Als het antwoord bevestigend is voel je je in ieder geval niet schuldig. Maar of in kast 6 die mooie jonge moeder alsnog is aangenomen, weet je niet echt zeker. En kast 8 had wel heel veel varroamijten. Kast 11 voelde laatst wat licht aan. Of maak je dat jezelf maar wijs? Oktober: vespertijd, nadenktijd, afvraagtijd, twijfeltijd. Daar ga je dan de winter mee in. En terecht: een beetje imker ligt ook in de winter zo nu en dan 's nachts wakker van zijn bijen. In maart pas zullen ze je laten zien dat daar geen enkele reden voor was. Een prachtige hobby. Toch?

Ton Thissen

Inhoud

Gezondheid **Ton Thissen**

Naar Siberië voor apitherapie

Imkerervaringen **Jaap Smit**

Met meer plezier bijenhouden door samenwerking

Bijenziekten **Peter Elshout**

Proef geslaagd, patiënt overleden

Bijenplant belicht **Hennie Oude Essink**

Sporkehout (*Rhamnus frángula* L.)

Van imker tot imker **Ko Zoet**

De lezer schrijft **Aris de Bakker**

De verloren koningin

Biologie **Vertaald en bewerkt door T. Brascamp**

Winterbijen bouwen (kleine) eiwitreserves op

Uit de imkergemeenschap

Stichting Nederlandse Buckfastbijenteelt

Bijenziekten **F. Gielen**

Varroamijten op de bodemplaat tellen

Zwermen (9) **Mari van Iersel**

Behandelen van de geschepte zwerm

Buitensnippers **Astrid Schoots**

Boekbespreking **Peter Elshout**

Kim Flottum, Zelf bijen houden

De lezer schrijft **Piet Hurkmans, Toon Leenders**

Imkers in Asten verkopen hun honingslingers

Korte berichten **Lezing van Olivier Darné**

Bijschrift **Aat Rietveld**

Goede berichten uit het land

NBV-pagina's

Maand van de studiedagen

Familiebericht; Foto van de maand; Vraag & Aanbod

Cursussen, Agenda

Colofon

Bijenhouden, maandblad voor bijenhouders

3 Jaargang 1, nummer 10, oktober 2007 ISSN 0926-3357.
5 Uitgegeven door de NBV. Verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (in juli en augustus verschijnt één nummer) in een oplage van 6.300 ex.

6 Hoofdredacteur

mw. M.L. Boerjan

8 Redactie

O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel, H.A.T. van der Scheer,
10 mw A. Schoots, T. Thissen

Vaste medewerkers

P. van Breugel, B. Jansen Venneboer,
12 mw. N. de Jong, H. Oude Essink, J.A. Smit en K. Zoet

Redactie & administratie

13 mw. M.J.E.M. Canters (secretaris), PB 90, 6720 AB Bennekom,
t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80 e redactie@bijenhouders.nl
14 bankrekening 53.90.42.897 ABN-AMRO, t.n.v. **Bijenhouden**.

Tarieven voor handelsadvertenties op aanvraag bij de redactie
15 **Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod'** € 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25. Betaling bij opgave.

16 Alle in **Bijenhouden** gepubliceerde meningen en inzichten
17 blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.
Overname van artikelen en illustraties alleen met voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding.
18 **Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk acht weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd.** Tekst bij voorkeur via e-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (indien digitaal tenminste 300 dpi op te gebruiken formaat). Afdelingen die een cursus organiseren worden verzocht hierover beknopte informatie aan de redactiesecretaris te sturen.
20

21 **Vormgeving en opmaak** Grafisch Atelier Wageningen

22 **Druk** Drukkerij Offset Service, Valkenswaard

23 **Omslagfoto** Raat in potten (Foto Jan van de Boogaard)

Op bezoek bij een MS-patiënte

Naar Siberië voor apitherapie

Ton Thissen

Multiple Sclerose is een ziekte van het Immuunsysteem, waarbij dit foutief ingrijpt in ons lichaam. In plaats van ziektekiemen of andere indringers, worden juiste gezonde lichaamscellen aangevallen. Bij MS met name de bescherm laag (Myelinelaag) van de zenuwcellen in het centrale zenuwstelsel (hersenen en ruggenmerg). Dit foutieve ingrijpen in het CZS leidt tot ontstekingshaarden, ook bekend als laesies, die tot allerlei uitval van lichaamsfuncties kunnen leiden. Hierbij een persoonlijk verhaal.

Er is al heel wat onderzoek naar de oorzaken van deze ziekte gedaan om daarmee oplossingen op het spoor te komen. Apitherapie – het inzetten van bijen en bijenproducten tegen o.a. MS – trok altijd al de aandacht van diverse onderzoekers in verschillende delen van Europa en de wereld. In Nederland had het laatste onderzoek op MS-gebied in 2004 plaats aan de universiteit van Groningen. In oktober 2005 verscheen het eindrapport. Daarvan heeft BIJEN (14-11-2005, pag. 313) verslag gedaan onder de kop, tevens de conclusie van het onderzoek: "Bijensteektherapie heeft geen effect op ziekte-activiteit MS-patiënten".

Rolstoel

Bij Riet Boerboom (1945) werd in februari 2005 door een neuroloog verbonden aan Streekziekenhuis Zevenaar MS vastgesteld. Symptoom: een min of meer slepend linkerbeen. Wat daaraan te doen, was haar vraag. Het antwoord: er bestaat geen medicijn tegen MS. Je moet er dus mee leren leven.

Met haar zoon runt Riet – haar man overleed in 1996 – een fietsenzaak. Zij doet de winkel; hij de werkplaats. Haar woning

ligt boven de zaak. De verbindende trap vormt tot nu toe nog niet echt een probleem, maar dat zal gaandeweg anders worden: de ziekte MS is immers progressief. Met die wetenschap voor ogen ziet Riet zichzelf over een aantal jaren – "altijd minder dan je denkt" – in een rolstoel zitten. "Ik ben niet zo gauw bang; voor mensen niet; voor dieren niet, maar de gedachte aan een rolstoel bezorgt me nachtmerries. Ik heb me voorgenomen er werkelijk alles aan te doen om daar uit te blijven".

Chelyabinsk

Zoon Bob leeft intens met zijn moeder mee en is zeer actief op internet. Die combinatie brengt hem bij Chelyabinsk in Siberië. Daar is een kliniek voor apitherapie. Er wordt een behandeling gedurende drie weken aangeboden, waarin naast bijensteken ook allerlei therapieën worden toegepast. Voor logies (overnachtingen en maaltijden) en behandeling van 10.00 uur tot 17.00 uur staat een bedrag van € 35,- per dag. Om kort te gaan: drie weken Chelyabinsk komt incl. reiskosten en begeleiding neer op zo'n € 1.800,- Riet Boerboom besluit zich voor deze therapie in Siberië op te geven: een (eventuele) hypermoderne rolstoel zou wel eens meer kunnen kosten. En die wil ze onder geen beding.

Haar dagboek loopt van 6 okt. t/m 27 okt. 2006. Van Schiphol naar Schiphol. Voorzien van in totaal 328 bijensteken heeft ze ook het Rode Plein in Moskou nog gezien. Het bleef overigens niet bij bijensteken alleen, blijkt uit haar dagboek. Ook massage, heilgymnastiek, fysiotherapie stonden op het dagelijks programma en honing, propolis en kruidentheo op het menu, waarvan je als het de maaltijden betreft, niet zeggen kon dat dat nou iets was om over naar huis te schrijven. "Maar wat wil je ook voor

Foto Peter Elshout

De bijen worden links en rechts van de ruggenwervels geplaatst

dat geld..." zegt Riet vergoelijkend. Het voordeel van dit nadeel bleek tenslotte te bestaan uit 3 kg. gewichtsverlies. "En dat was weer mooi meegenomen", aldus Riet.

Bijensteken

De bijensteken worden in de kliniek van Chelyabinsk op verschillende lichaamsdelen toegebracht: op de rug/ruggengraat, het hoofd, de knie(holte), de kuit, de voet(zool), het bovenbeen, de schouder, de bil, het oor, tussen duim en wijsvinger. De steken op het hoofd en de voeten zijn volgens Riet best wel pijnlijk, maar de massage die daarop volgt is weldadig. Het personeel dat de therapie uitvoert is buitengewoon betrokken bij de cliënten; het zijn stuk voor stuk aardige, vriendelijke en lieve mensen. De bijen zijn dat natuurlijk niet: zij verkeren in een toestand waarbij steken hun laatste middel ter overleving is. Riet: "Je merkt daar als patiënt weinig van. Je voelt natuurlijk wel de steek maar je ziet meestal niet dat de bij daadwerkelijk steekt. Je ziet dan ook de agressiviteit van het diertje niet en dat brengt de bijensteek al snel terug tot het niveau van een prik op de prikpoli. De verpleegsters gaan bijzonder handig met de bijen om. Die zitten in een doosje met een schuifje waaruit ze met een pincet telkens een bij oppakken om die op b.v. je been te zetten. Als de bij gestoken heeft dompelen ze haar onder in een bakje water. Niet leuk voor zo'n beestje natuurlijk, al troostte ik mij met de gedachte dat een bij na een steek in een mensenhuid toch ten dode is opgeschreven. Ze kan haar angel namelijk niet terugtrekken uit de elastische huid".

Gelatenheid

Er kan dan wel een onderzoek gedaan zijn in Nederland met een negatieve uitslag, maar dat hoeft volgens Riet Boerboom

niet te betekenen dat daarmee de kous af is. "Daar lijkt het echter wel op. Je vraagt je wel eens af waarom Nederlandse medici zich zo weinig gelegen laten liggen aan experimenten en ontwikkelingen in het buitenland als het MS betreft. Van de andere kant begrijp ik niet waarom MS-patiënten zich zo gelaten neerleggen bij het "advies": je moet er maar mee leren leven".

In april gaat ze met medeweten van haar huisarts weer naar Chelyabinsk voor een vervolgkuur van drie weken. In de tussentijd moet ze een imker zien te vinden die haar de 328 bijen levert om de vereiste overbrugging tussen eind oktober en begin april mogelijk te maken. Het ziet ernaar uit dat haar dit op korte termijn gaat lukken.

Naschrift: in de maand januari jl. hebben twee imkers van de afdeling Liemers voor bijen en steken gezorgd. Intussen heeft Riet haar tweede sessie in Siberië met goed gevolg afgesloten. In juli hebben genoemde imkers haar weer bijen geleverd met het oog op haar derde Russische reis in oktober a.s.

Noot van de redactie:

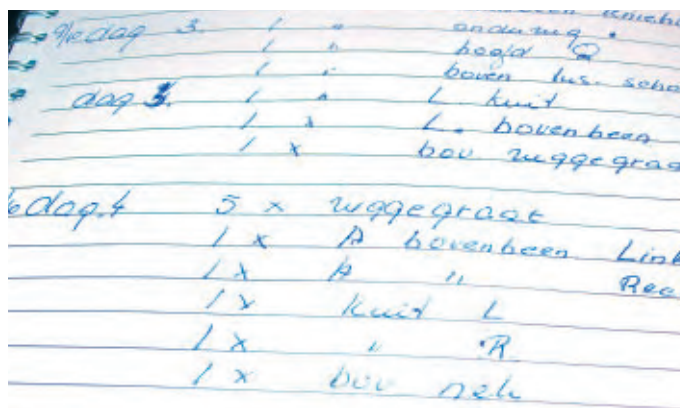
De redactie heeft besloten dit persoonlijke verhaal van mevr. Boerboom te plaatsen omdat de behandeling met mede weten van haar huisarts gebeurt. De redactie weet dat imkers regelmatig benaderd worden met de vraag om een MS-patient te helpen. Ik wil benadrukken dat een imker altijd bedacht moet zijn op een mogelijke allergische reactie. Ga dus nooit zomaar aan de slag, de verantwoording moet altijd bij patient en een behandelend arts liggen.

De gebruikte hulpmiddelen

Bij wordt op hand geplaatst

Het dagboek van mw. Boerboom

Wim Wienholts gebruikt de exhauster om de bijen uit de kast te halen

Foto Peter Elshout

Foto's Ton Thissen

Imkerervaringen

Jaap Smit

Met meer plezier bijhouden door samenwerking

In mijn imkerloopbaan heb ik gemerkt dat samenwerking en uitwisseling van (praktische) kennis, inzicht en ervaringen een steun zijn voor plezierig imkeren. Met waardering voor de voortreffelijke inbreng en inzet van individuele imkers vind ik dat continuïteit van (verenigings)activiteiten toch niet te veel moet afhangen van één persoon.

Bij afdelingen zie je dat imkers elkaar stimuleren: samen te reizen, samen moeren te kweken, koffieochtenden in de bijenstal of een goed winterprogramma in elkaar te zetten. Leden moeten ervaren dat lidmaatschap van de NBV meer is dan een abonnement op het Maandblad.

Uitwisseling van kennis en ervaringen helpt je jouw imkeren aan te passen aan veranderende omstandigheden. Tenslotte kun je niet meer zo imkeren als pakweg vijftientig jaar geleden.

Samenwerken

Samenwerkende afdelingen/groepen organiseren bijvoorbeeld een bijenmarkt, een regionale honingkeuring, een boel-dag of een informatieve bijeenkomst. Vele handen maken licht werk, je kunt de kosten delen en de kans op een flinke deelname is groter. Groep Drenthe stimuleert nadrukkelijk die gewestelijke samenwerking.

Groepenoverstijgende samenwerking onder de paraplu van de NBV helpt activiteiten op regionaal niveau te ontwikkelen en in stand te houden. Een voorbeeld. In de werkgroep Verbetering Bijenhouderij in Noordoost-Nederland (Non-Bijeen), waarin vertegenwoordigers van de Groepen Groningen, Drenthe, Overijssel-Oost en het hoofdbestuur van de NBV, werken we samen aan zaken die de gehele regio betreffen. Met oog op de toekomst heeft de aanwas van nieuwe imkers en de verhoging van deskundigheid prioriteit.

In Noordoost-Nederland konden we door samenwerking ruim dertig jaar bijna

jaarlijks een basiscursus en/of een vervolgcursus realiseren.

Non-Bijeen regelt ter plaatse de Landelijke Studiedag van de NBV voor Noord-Nederland (in 2006 en 2007 in Witteveen Dr.).

Grote geografische overeenkomsten in het Nederlands-Duitse grensgebied waren wederzijds aanleiding om de contacten te verstevigen en te werken aan gezamenlijke activiteiten ter verbetering van de bijenhouderij. In 2006 en 2007 organiseerden we samen een goedbezochte studiedag. Een studiedag in februari 2008 wordt voorbereid..

Grensoverschrijdend

Grensoverschrijdende samenwerking omdat meer ons bindt dan ons scheidt. Zoals genoemd houden gezamenlijke imkerbelangen niet op bij de landsgrens. Niet voor niets zijn wetenschappers als Job van Praag en Friedrich Pohl in ons land bekend. Individuele Buckfastimkers en Carnica-imkers en de teeltverenigingen hebben veel internationale contacten.

Teelt en selectie voor de ontwikkeling van bijen met gewenste eigenschappen en een duurzame bijenhouderij is al lang niet meer een Nederlandse aangelegenheid. Scholingsaanbod en onderzoek van buitenlandse (onderzoek)instellingen zijn belangrijk voor ons.

Grensoverschrijdende samenwerking in de Eems Dollard Regio. Een werkgroep met vertegenwoordigers van de Projectgroep Non-Bijeen en Kreisimkerverband Leer namens de Duitse imkers organiseert op 16 februari 2008 opnieuw een gezamenlijke studiedag. Deze keer rond het thema Bestuiving; betekenis en mogelijkheden voor de imker, de land- en tuinbouw, de natuur en de bebouwde omgeving komen daarbij aan de orde. Plaats: Bunde, net over de grens bij Nieuwe Schans. Tijdens die dag wordt de nieuwe werkgroep Nederlands-Duitse/Deutsch-Niederländisch

Imkerkring gepresenteerd. Met een bredere vertegenwoordiging van meer Imkerverbände – vergelijkbaar met onze Groepen – willen we de samenwerking continueren. We hopen opnieuw subsidie te verkrijgen voor deze studiedag. Voor deelnamekosten inclusief verzorging en documentatiemap gaan we weer uit van € 12,50 per persoon.

Dit jaar ontvingen we van de EDR in het kader van People to People ruim duizend euro EU-subsidie. Subsidie krijg je altijd achteraf en is gebonden aan duidelijke en strikte voorwaarden. De uitbetaling ging bijzonder vlot. Groep Drenthe heeft het subsidiebedrag voorgeschoten.

Meer internationale samenwerking

In Zeeland bestaat een samenwerkingsverband met België. Verschillende afdelingen hebben min of meer regelmatig contact met aangrenzende Duitse en Belgische imkerverenigingen. Aan buitenlandse scholingsactiviteiten wordt geregeld deelgenomen.

Ik vind het jammer dat alle Nederlandse imkerverenigingen, inclusief de teeltverenigingen met behoud van hun onderscheidende belangen niet onder de paraplu van één grote overkoepelende Nederlandse organisatie samenwerken. Verschillen in belangen zijn niet meer zo groot. Wie neemt hiervoor initiatief?

Blijf nieuwsgierig!

Citaat uit het eindverslag van de Nederlands-Duitse studiedag 2007: "Veel imkers menen dat zij de beste bijen hebben. Daar is niets op tegen; situaties zijn verschillend. Maar het belemmert nogal eens een objectieve, neutrale gedachtewisseling. Opmerkelijk is dat de inleiders een brug hebben weten te slaan tussen imkers met verschillende bijenrassen door juist in te gaan op bestaande kenmerken en gewenste eigenschappen.

Proef geslaagd, patiënt overleden

Peter Elshout

Bij de bestrijding van een aandoening of ziekte in de bijenteelt vallen er wel eens onschuldige slachtoffers. Door op een andere manier naar de complexe samenstelling van het bijenvolk te kijken kunnen de verliezen van individuele bijen beter geaccepteerd worden.

Bovenstaande titel is realiteit. Op geen enkele wijze is het mogelijk de zieke bijen binnen een volk te genezen. Van een bijenvolk dat ziek is, is een bepaalde generatie bijen of broed ziek.

Dat wil zeggen dat het de basisfuncties niet meer onbegrensd kan vervullen.

Onder basisfuncties verstaan we het vliegen, het verzamelen, het produceren van was, de bouw van raten alsook het reproduceren (in de vorm van het voortbrengen en laten opgroeien van voldoende gezond broed) om de sterkte van het volk in stand te houden. Zoals we weten zijn deze basisfuncties gerelateerd aan leef-tijds groepen, d.w.z. aan categorieën bijen

op grond van hun ontwikkelingsfase (b.v. jonge bijen). Als we een ziek volk weer gezond willen krijgen, dan zullen alle zieke bijen en/of broed uit het volk vervangen moeten worden door een nieuwe generatie.

Een bijenvolk als individu

Bijen, zowel de moeder als de werkers en de darren, zijn niet in staat als eenling, als individu te overleven. Iedere bij is als het ware een deel (lees cel) van het individu bijenvolk. Met andere woorden, zie een bijenvolk niet als een verzameling van individuen, maar als een verzameling van cellen die samen het individu bijenvolk vormen. Net zoals andere dieren en ook wij mensen een verzameling zijn van verschillende cellen. Aan de ene kant sterven er ieder moment vele cellen af, maar aan de andere kant ontstaan er ook weer nieuwe cellen. Een eenvoudig voorbeeld is onze huid. Ook bij het individu bijenvolk sterven er dagelijks vele bijen maar doordat de moeder dagelijks vele honderden eitjes

legt, wordt het aantal bijen weer aangevuld.

Diagnose stellen

Als een (dieren)arts zijn patiënt, eer dan oppervlakkig wil onderzoeken, zal hij bloed, urine, fecaliën of weefsels van zijn patiënt onderzoeken om een diagnose te kunnen stellen. Er worden cellen en afscheidingsproducten onderzocht om na de diagnose de patiënt verder te helpen met een mogelijke genezing. Tijdens het genezingsproces kunnen er door gebruik van medicijnen of bestralingen goede cellen afsterven. Het diagnosticeren van een ziekte bij een bijenvolk verloopt totaal anders. Afhankelijk van het type ziekte, worden bijen en/of bijenbroed onderzocht. Deze bijen en broed overleven het onderzoek niet. Ze worden namelijk ten behoeve van het onderzoek gedood en voor verder onderzoek ontleed of vermalen. Als dan vervolgens op het zieke bijenvolk een op genezing gerichte handeling uitgevoerd wordt, zal het volk pas als

Ook bij Thymolhoudende varroabestrijdingsmiddelen zijn er 'slachtoffers'. Door de penetrante geur herkennen de bijen de larven niet meer, waardoor zij dit broedruimen.

genezen beschouwd worden als alle zieke bijen vervangen zijn door een nieuwe generatie. Daarnaast is het mogelijk dat ook enkele tot honderden bijen en/of broed ten gevolge van ziektebestrijdingsmiddelen als onschuldige slachtoffers het loodje leggen. Denk hierbij aan een mierenzuur-, oxaalzuur- of thymol-behandeling om de op de bijen en in het broed levende mijten te bestrijden. Door bijen niet meer als op zich zelf staande individuen te zien maar als cellen van het individu bijenvolk, is de behandeling eigenlijk niet anders dan bij een patiënt van een (dieren)arts. Let wel, bijensterfte ten gevolge van foutief gebruik van een bestrijdingsmiddel is in dit artikel niet aan de orde.

Een ziekmakende liefde

Een nog onervaren, ondeskundige imker raapt een verkleumde bij op om deze met zijn warme adem als het ware te reanimeren. Vervolgens loodst hij het slachtoffertje via de vliegspleet de bijenkast in. Ook zijn er imkers die hun bijenkasten voorzien hebben van een vliegplank die tot aan de eronder gelegen grond reikt. Met een dergelijke, onnodige landingsbaan worden ook de kneusjes naar binnen geloodst. En menig imker kan het niet over zijn hart verkrijgen de oude, eens zo goed functionerende koningin, tussen duim en wijsvinger te nemen. Door bijen niet langer te zien als individuen, maar als cellen van het individu bijenvolk kunnen we deze ziekmakende dierenliefde indammen.

Willen wij gezonde, goed functionerende bijenvolken houden met een hoge productie dan zouden wij bijen moeten houden zoals een duivenmelker zijn kampioen reisduiven houdt. Hij geeft ze het beste voer (zelfs honing, propolis en koninginnengelei staan op het menu), doet aan ziektepreventie en geeft ze een soms een koninklijk onderkomen. Maar indien ze om welke reden ook niet meer presteren, draait hij ze de nek om. Hij selecteert en wenst alleen met de beste dieren verder te gaan.

Referentie

Geïnspireerd door de theoloog, filosoof, natuurwetenschapper en imker Ferdinand Gerstung, die de term 'Bien' introduceerde als beeld voor het bijenvolk als geheel.

'Onschuldige slachtoffers' bij een varroabestrijding met mierenzuur en oxaalzuur.

Korte berichten

Geslaagde Markt van Melk en Honing

Klaas Sluiman

Beter weer kon de Imkervereniging Zuidlaren niet wensen. Het was zaterdag 4 augustus voor de 23ste keer een onvergetelijke bijentopdag. Van vroeg tot laat scheen de zon en was het voor de duizenden bezoekers van de Markt van Melk en Honing heerlijk toeven onder de bomen van de Brink. De vele honingheerlijkheden die werden gepresenteerd in zestig marktkramen vonden gretig aftrek. De nieuwe uitvindingen voor imkers trokken vooral belangstelling van de bijenhouders en de jaarlijkse honingkeuring was weer spannend tot het laatste moment.

De keurmeesters hebben als volgt beslist:

Drentsch Kampioen 2007 is Johan Martin uit Roden, tweede werd Roelf Reinders uit Peize en derde G.S. Habers uit Zandpol. Algemeen Noordelijk Kampioen werd Sytze Bruinenberg uit Drachten, tweede werd Ans Fakkert uit Leek en derde Johan Martin uit Roden. De kwaliteit was weer zeer goed.

De publieksprijs die was ingesteld door de Stichting Locale Lekkernijen ging naar Ans Fakkert uit Leek, die zowel het mooiste etiket als de lekkerste honing presenteerde.

Dit jaar werd voor het eerst een keuring gehouden van de lekkerste honingcake. De prijs werd gewonnen door Margreet Boswijk uit Annen.

Het Bijkersgilde dat de keuring voor de 20ste keer uitvoerde heeft voor het najaar een cursus samengesteld om meer imkers op te leiden tot keurmeester. De opleiding wordt in Roden gehouden en begint in oktober.

Klaas Sluiman, Norgerweg 161, 9494 A Yde, t 0592-55 94 88, e info@drentschgoud.nl

Van de omvangrijke Wegedoornfamilie zijn de soorten Sporkenhout en Wegedoorn bij ons inheems. Beide behoren tot het geslacht Vuilboom (*Rhamnus*). Sporkenhout, hier afgebeeld, is vanwege haar rijke en langdurige bloei een bijzondere drachtplant. De hele zomer zoemen er de bijen op; daarna doen de vogels zich aan de bessen tegoed. In de volksmond wordt de plant veelal met de geslachtsnaam "Vuilboom" aangeduid.

Sporkenhout (*Rhamnus frángula* L.)

Hennie Oude Essink

In de Amerikaanse staat Colorado, hoog in de Rocky Mountains, ligt het plaatsje Florissant. 34 Miljoen jaren geleden zorgde een aangenaam warm klimaat ervoor een rijke flora en fauna; het klimaat evenwel veranderde in die tijd mondiaal rigoureus en vulkanen bedolven de hele vallei onder lagen as en modder. Alles wat er leefde versteende en sinds 100 jaar brengen opgravingen er 's werelds grootste rijkdom aan fossielen aan het licht: insecten, vissen, zoogdieren, bomen, planten, bloemen: alles is herkenbaar en goed bewaard.

De verzameling laat zien, dat ook onze Wegedoornfamilie toen al aanwezig was en een wel bijzonder hoge ouderdom heeft.

Het blad (afb.1) heeft drie krachtige nerven en is getand; het is afkomstig van de doornige struik van het geslacht *Zizyphus* uit de Wegedoornfamilie. De struik had in de bladoksels kleine geel-groene bloemen, die werden bevrogen door kevers, vliegen en solitaire bijen. *Zizyphus* is thans, 34 miljoen jaar later,

over de gehele wereld verspreid. Zij is de leverancier van de bekende Jujubevruchten. Het blad lijkt het meest op dat van onze, eveneens doornige, Wegedoorn. Het blad van Sporkenhout is ovaalrond en niet getand.

De Wegedoornfamilie kent mondiaal vijftig geslachten, waaronder, naast *Zizyphus*, het geslacht *Ceanothus*, bij ons als siercultivar bekend en het geslacht *Paliurus* dat bijzonder stevige doornen heeft; volgens de overlevering is de doornenkroon van Christus ervan gemaakt (soortnaam: *spinachristi*).

Van de 900 soorten Wegedoorn is een deel voorzien van stekels. De bloemen staan in trossen bijeen; zij zijn onopvallend klein en meestal tweeslachtig. De kroonblaadjes staan over de meeldraden gekruld (afb.2); soms, zoals bij onze soort Wegedoorn, ontbreken zij (afb.3). De vrucht is een pithoudende besvrucht.

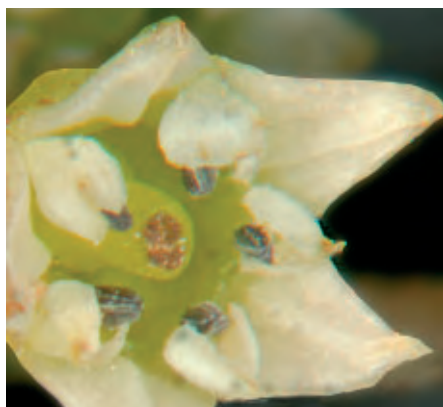
Het geslacht *Rhamnus* L. (Vuilboom)

Van het omvangrijke geslacht *Rhamnus*

(=Vuilboom) zijn bij ons twee soorten inheems: de gedoornde Wegedoorn (*Rhamnus catharticus* L) en, zonder doornen, Sporkenhout (*Rhamnus frángula*). In de naamgeving sluit ik mij aan bij E.Weeda e.a., Nederlandse Oecologische flora; herdruk 2003. Over de drachtwaarde van beide inheemse soorten schrijven zij: "*Wegedoorn en Sporkenhout zijn - in weerwil van hun onoglijke bloempjes - belangrijke drachtplanten, waarop een rijke verscheidenheid aan bijen, wespen, vliegen en kevers te vinden is.*" In drachtwaardegidsen krijgen zij de hoogste onderscheiding 5/5. Vanwege haar langdurige en rijke bloei is Sporkenhout verreweg de belangrijkste van de twee.

Sporkenhout: *Rhamnus frángula* (= de broze Vuilboom)

Sporkenhout is een heesterachtige struik, maximaal vier meter hoog, met gespreide takken en met bladeren, die eivormig zijn, onbehaard, met 7-9 nerven en gladde rand. Haar gladde bast is her-

2 De bloem van Sporkenhout is maar enkele millimeters groot; pas bij sterke vergroting zijn de structuur en de onderdelen te zien.

3 Bij de vrouwelijke bloem van Wegedoorn ontbreken de kroonblaadjes; de stempel is vierlobbig; de meeldraden zijn rudimentair en leveren geen pollen.

4 Met een ruim nectaraanbod lokt de plant veel bijen naar zich toe.

kenbaar aan de gestrekte grijs-witte stippen ('schorsporiën' genaamd) afb.2; binnen de bast is het levende hout knalgeel. Aan de rechtopstaande takken groeien horizontaal uitstaande twijgen, die weer zij-twijgjes hebben.

In de oksels van de jonge blaadjes staan in trosjes de bloempjes ingeplant. Bij Wegedoorn eindigt zo'n zijtakje al gauw in een stevige doorn en is er slechts één bloeiperiode in mei/juni. Bij Sporkehout groeien de takken en zijtakken constant verder en zet de bloei zich rijkelijk voort van mei/juni tot in oktober.

In vroeger tijden werd Sporkehout veelvuldig in houtwallen aangeplant. Wie bijenvolken had, oogstte jaarlijks voldoende rijkgeurende, geelbruine honing; het jonge hout werd voor veel doeleinden aangewend en de rijke snoei leverde des te meer dracht op. Ook een laag afgezaagde stam loopt snel weer uit met krachtige nieuwe scheuten.

Je kunt Sporkehout geïsoleerd als flinke boom of heester laten groeien; je kunt er ook een haag van maken, die je vóór de nieuwe groei strak terugsnoot; de rijke bloei is aan het jonge hout!

Je komt de struik in heel Europa tegen tot in Siberië; algemeen geldt een losse, vochtige en humusrijke grond als gunstig; bij mij staat zij in de volle klei en ook daar groeit en bloeit zij overvloedig; van juni tot in de herfst vliegen er veel bijen op.

De bloem van Sporkehout

De groenwitte bloempjes staan in bundeltjes van twee tot tien op korte steeltjes in de bladoksels van de jonge scheut. Zij zijn tweeslachtig en vijftallig. Op de rand van de bekervormige bloembodem staan aan de buitenzijde vijf spitse lichtgroene kelkblaadjes ingeplant; aan

de binnenzijde zijn deze wit. Tussen haar in staan de vijf kleine witte kroonblaadjes, die zich over de vijf meeldraden en helmknoppen heen buigen en haar lepelachtig omsluiten. Midden op de bloembodem komt uit het bovenstandige vruchtbeginsel de korte stamper naar boven; deze heeft één knopvormige stempel. Rondom de voet van het vruchtbeginsel op de bloembodem is een discus van nectariën, die rijkelijk nectar leveren (afb. 4).

De soort Wegedoorn is doorgaans éénslachtig en 2-huizig: de struiken hebben of alleen mannelijke - of alleen vrouwelijke bloemen. Deze zijn 4-tallig en meestal ontbreekt bij haar de kroon (afb.3).

De bloempjes van beide soorten zijn on ooglijk klein (3-4 mm. in doorsnee), maar trekken een keur van bestuivers aan, vooral honingbijen en hommels, maar ook kevers en zweefvliegen (afb. 4 - 7).

Naamgeving en gebruik

De naam Rhamnus is al oud: de oude Grieken duiden er een struik met doornen mee aan. Linnaeus koos het woord als geslachtsnaam en sindsdien vallen er de soorten met en zonder doornen onder.

Sporkehout (=sprokkelhout) is broos, breekbaar (=frangula) en kan daarom gemakkelijk verkregen en verwerkt worden. De plant werd al sinds de ontstaansgeschiedenis van het oude Europa gekoesterd om haar vele gebruiksmogelijkheden. Haar bessen en schors hebben een sterk laxerende werking en worden nog steeds in de farmaceutische industrie als purgeermiddel toegepast; de naam Vuilboom dankt zij misschien aan deze vuilafdrijvende werking. Ook dienen zowel bessen als het jonge hout van oudsher als basis voor verfstoffen in de verfindustrie.

Sporkehout laat bij verbranding weinig

1 Versteend blad van een 35 miljoen jaren oude Wegedoorn struik.

as over; daarom is het zeer geschikt om er houtscool van te maken. Vroeger werd deze weer vermalen en gebruikt als buskruid of als teken- en schildergeredschap.

Met de takken van Sporkehout werden rietkappen versterkt en bijenkorven gespijld. Vlechtwerk diende voor het pleisteren van wanden.

Sporkehout tenslotte is een belangrijke voedselplant voor verscheidene diersoorten. Pollen en nectar dienen bijen, hommels en vlinders; vogels smullen intens van de talrijke bessen en zorgen ervoor, dat je in de wijde omtrek de jonge plantjes ziet opkomen.

5 Deze aardhommel doet zich tegoed aan nectar en pollen.

6 De zweefvlieg bijt het pollen van de helmknoppen af.

7 De vrouwtjessoldaat snoept pollen, terwijl haar partner meer in haar geïnteresseerd is.

van imkertot imker

Ko Zoet

Door de bril van Vader Cats

"Men behoeft de biën eten nog drinken te geven, want zy hunnen eygen kost van de bloemen en kruyden halen, welk zy in hun buydeltjen, dat zy in 't lyf hebben, in de korven dragen; want als men de biën ontleed, vind men in hun lyf een kleyn hard buydelken, vol van subtilen honing; maer het is de biën zeer goed dat zy alles naby hun hebben, hetwelk zy verre in de bosschen zoeken moeten."

Voor het afnemen van de raathoning uit de bijenvolken (biën) golden gouden regels.

"Snyding der biën is wanneer men van hunnen gemaecten honig wat wegneemt, en hun zoo veel laet houden als men wilt, en oordeeld dat zy tot de toekomende lente genoeg zullen hebben om hun zelve te voeden. Men snyd die ook wel in den herfst en in den vasten, maer in den herfst neemt men zoo veel honig niet als in den vasten. Daer zyn er die de biën in den herfst niet nemen, maer laten het altemaal tot den een en twintigsten maart, hoe veel te meer zy dan overig hadden, hoe veel te meer zy geven moesten, want zy zyn uyt den winter en uytgevoeyderd, en hebben ook al begonnen wederom in te slepen; daerom kan men op den zelve tyd zekerst snyden, dan kan men hun ook niet ligtelyk te veel ontnemen het gene zy daer naer ook zelfs van nooden hadden."

Anders dan gedacht

Toen ik vanmorgen vroeg een stuk door de polder liep stond er een straffe oostenwind. Het was bewolkt maar droog. De temperatuur lag rond de twintig graden. Een front met buien, mogelijk met onweer, was in aantocht. Twee uur later zat ik met een kop koffie in de tuin, het front was gepasseerd zonder een spat regen te hebben gebracht. Zo gaat het vaker. Het loopt anders dan verwacht. Ook bij de bijen.

Meestal maak ik in mei broedafleggers. Omdat dophei, braam en witte klaver dit jaar gelijktijdig in bloei kwamen en de weervoorspellingen goed waren, besloot

ik vliegers te maken. Daarbij blijft de oude koningin op haar plaats met een paar raten broed. Het overige broed met opzittende bijen krijgt een plekje ernaast. De vliegbijen keerden terug naar de vertrouwde plek en de scheiding was voltrokken. In het volk waren nauwelijks speeldopjes aanwezig, dus geen zwermneiging, maar er was ook bijna geen open broed alsof de koningin op zwermen werd voorbereid. Ondanks die tegenstrijdigheid hield ik het vliegermodel aan. Na een paar dagen gedroeg de broedaflegger zich niet normaal. Bijen liepen onrustig over de vliegplank en er was ook wat roverij. Ik greep nu terug op een beproefde methode van mijn mentor. Bij roverij zette hij een stukje glas schuin voor de vliegspleet. Door dit obstakel worden rovende bijen van de wijs gebracht. Het werkte nog steeds. Toch vertrouwde ik

het niet. In de avond een snelle inspectie. Er was in de broedaflegger geen geschikt open broed aanwezig om doppen aan te zetten. Het volk was dus hopeloos moerloos en wellicht was dat de verklaring voor het onrustige gedrag. Toen ik alsnog een raat met geschikt open broed uit de vlieger wegnam bleek daarop een open koninginneeel aanwezig. De raat met doppen en opzittende bijen probleemloos in de aflegger gehangen. Maar waarom een open dop in de vlieger? Was er iets mis met de oude koningin uit 2005? Dat schreef ik op 15 juni. Een maand later was er in de aflegger een jonge koningin aan de leg. De vlieger stond op 1½ bak. In de grote broedkamer drie raampjes broed met ook enkele eitjes, in de lage bak 7 raampjes gesloten broed met enkele afgeknaagde moerdoppen en twee uitlopende moertjes. Ik vermoed dat ik getui-

Foto Bart Riggeling

Muis zoekt woonruimte. De aanstichter van het kwaad (een dikke spitsmuis) heb ik in zijn middagdutje gestoord. Toen ik de korf van de onderplank aftilde sprong zij/hij uit het nest dat gemaakt was van stro van mijn korf. Die dikkerd had ook het hele volk opgepeuzeld: de restanten, vleugeltjes en koppen lagen verspreid op de bodemplank (dat kan alleen in de winter gebeuren als de bijen in rust zijn).

ge was van een komende stille moerwising en heb de kast afgesloten. Dat zijn privé zaken van het volk.

Ik schaakte de koningin

Rond de zwermtijd ben je als immer toch wat onrustig en dat vertaalt zich door vaker 'even' naar de bijen te gaan. Het was broeierig benauwd weer met weinig wind en af en toe wat zon. Bij een aflegger werd er uitbundig gestertseld. Volgens berekening zou er een bruidsvlucht kunnen plaats vinden. Je gaat zitten en wacht. Na een kleine twintig minuten had ik beet. Een mooie (uiteraard mooie) koningin landde op de vliegplank en verdween in de kast. Kort daarna was het stertselen afgelopen. Slechts een paar minuten na terugkomst van de koningin sloten de stertselende bijen hun geurfabriekje af en verdwenen in het binnenste van de woning. Hun werk zat er weer op. Je blijft je verwonderen.

De paringsvlucht vroeger en nu

Over de gebeurtenissen tijdens de bruidsvlucht was vroeger een netwerk van mysterie geweven met als resultaat een mooi verhaal. "Bij gunstig weer vloog de brinstige koningin uit. Honderden darren volgden haar op weg naar onbestemde hoogten. Hoger en hoger vloog de koningin. Darren die haar tempo niet konden volhouden, de zwakke broeders, vielen af. Uiteindelijk bleef de allersterkste dar over. Die mocht paren met de koningin. Daarna keerde de koningin terug naar haar volk waar ze door druk stertselende bijen werd ingehaald. In haar verder leven had ze geen enkele belangstelling meer voor het mannenvolk". Het verhaal doet een beetje Victoriaans aan. Hoe het er werkelijk aan toe gaat heeft Mari van Iersel in "Bijenhouden" van juli/augustus uit de doeken gedaan. Het gevolg van deze achtereenvolgende paringen is fascinerend. Alle bijen hebben één moeder, de koningin. Vele vaders spelen echter een rol, vandaar dat een groot aantal bijen halfzusjes zijn van elkaar. Elke vader voegt via zijn genen een speciale eigenschap toe aan het karakter van het volk. De inbreng van dar A is een regelmatige ratenbouw, dar B vertegenwoordigt een goede speurzinn, dar C voegt

verdedigingsdrang toe en ga zo maar door. Onderzoekers vroegen zich af waarom een bijenkoningin met vele mannetjes paart en de aardhommelkoningin in de vrije natuur zelden met meer dan één mannetje. Per slot van rekening zijn het verre verwanten.

Het onderzoek

Zeven aardhommelkoninginnen werden geïnsemineerd met sperma van een groot aantal mannetjes. Twaalf koninginnen met sperma van een gering aantal mannetjes. In het laboratorium gingen de koninginnen in winterrust. In het voorjaar verhuisden ze naar de vrije natuur en werd hun ontwikkeling gevolgd. Volkjes opgebouwd door koninginnen geïnsemineerd met sperma van een groot aantal verschillende mannetjes bleken minder soorten parasieten te krijgen en hadden een groter voortplantingssucces dan volkjes opgebouwd door koninginnen met een geringe genetische achtergrond. Na de bevruchting in de vrije natuur wordt de genitale opening van de aardhommelkoningin afgesloten door een kleverige stof die een aantal dagen blijft zitten. Meerdere paringen zijn nu uitgesloten, maar het heeft wel een prijs. Het volk lijdt onder een groter aantal parasieten. Gelijk vraag ik me af of het huidige bevruchtigsteken bij een bijenkoningin een overgebleven kenmerk is van een enkele bevruchting uit een grijs verleden.

Laatste werkjes

Oktober alweer. Normaal gesproken zijn de darren uit de volken verdwenen. Vorig jaar echter waren er tot ver in deze maand nog een aantal in meerdere volken aanwezig. Ook muizen zijn op zoek naar een comfortabel plekje om de winter door te brengen. Een bevolkte korf is een ware provisiekast. Dat merkte imkercollega Mart Coemans uit Arnhem. Zijn verhaal: "De aanbichter van het kwaad (een dikke spitsmuis) heb ik in zijn middagdutje gestoord. Toen ik de korf van de onderplank aftilde sprong zij/hij uit het nest dat gemaakt was van stro van mijn korf. Die dikkerd had ook het hele volk opgepeuzeld. De restanten, bijenvleugeltjes en koppen, lagen verspreid op de bodemplank. Dat kan alleen in de winter gebeuren als de bijen in rust zijn". Aldus Mart. U zij dus gewaarschuwd.

Het weer in oktober

Voor het midden van het land geldt als normaal voor de periode 1971-2000: N=106 uren zonneshijn, N=77 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van N=14,2°C.

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max. temp °C
2002	N	N	- (13,5)
2003	++ (152)	N - (12,4)	
2004	+ (133)	- (56)	N
2005	++ (169)	- (48)	++ (17,7)
2006	N	+ (93)	++ (17,3)

Geraadpleegd

Cats, J., Bie-boek: 5

Coemans, Mart, NBV afdeling Arnhem/Velp,

Muis zoekt woonruimte; De Bijenstal 31(1): 15 (2005).

Meerdere paringen bij insecten, minder parasieten. Nature 1999 (1).

De verloren koningin

Vorig jaar heb ik de basiscursus bijenhouden gevolgd onder leiding van Leo. Tijdens de praktijklessen hielpen ook Paul, Hanneke en Margriet ons op weg in de wereld van het bijenhouden. In mijn geval was het vooral Hanneke, die mij wegwijst maakte. Ze is een begenadigd lerares met grote betrokkenheid bij haar leerlingen. Toen ik haar vertelde, dat ik graag een volkje wilde hebben in mijn nog bijenloze bijenstand, die ik samen met mijn zoon Niels achter de stal van ons huis in Frankrijk had gebouwd, ging ze meteen in overleg met Leo, Paul en Margriet en zij kwamen tot de conclusie: een carnicavolk zou het beste voor mij zijn.

Enkele weken later liet ze me weten, dat ik een carnicavolkje kon ophalen. In een zesramer werden de raten geplaatst met koningin en volkje en wat ramen met voer aan de zijkanten. De zesramer hebben we vervolgens met twee spanbanden dichtgesjord, als de dood dat we waren dat al die bijen zouden ontsnappen tijdens de autorit naar Frankrijk. En, voor alle zekerheid, hebben we de bijenkast ook nog omhuld met muggengaas.

Zo'n rit kost natuurlijk de nodige tijd en toen we in de middag bij ons huis stopten, rees er een ronkerig gezoem uit de kast op. We hebben de eerste bewoners van de bijenstand op hun plek gezet, het muggengaas en de spanbanden verwijderd en even later de spons uit de ingang getrokken. In een mum van tijd stroomde de zesramer uit. Honderden, duizenden bijen kropen uit de kast en vormden een baard onder de ingang van de kast. Een minderheid nam de gelegenheid te baat om rondjes voor de kast te vliegen. Ik stond er niet zo ver vanaf en ik keek verbouwereerd naar de baard van bijen aan de kast. Gelukkig besloten de nieuwe inwoners van mijn bijenstand, dat ze het in Frankrijk ook wel leuk vonden. Langzaam stroomde het hele volk weer de zesramer in.

Paul en Hanneke hadden mij verteld, dat ik eind juni, begin juli een kunstzwerm moest maken. Het nieuw ontstane volkje moest ik hopeloos moerloos maken, zodat ik drie weken later een volbloed carnicakoningin in zou kunnen voeren. Zo gezegd zo gedaan. Het nieuwe volkje was na drie weken absoluut hopeloos moerloos. Mijn schoonzus haalde de koningin af op

Waar is die koningin nou?

Holland Spoor en nam haar mee naar Frankrijk. Van Paul en Hanneke had ik een kokertje gekregen om de koningin in over te zetten, afgesloten met wat suikerbrood. In onze badkamer, met de deur en de ramen dicht, wilden we de koningin in het kokertje overzetten. Maar vooraf wilde ik haar merken. Dat leek me handig, want voor mijn onervaren oog lijken al die bijen op elkaar en probeer dan maar eens die koningen eruit te halen. Bij gebrek aan van die professionele merkjes had ik de pot met acrylverf erbij gepakt en oranje leek me wel de geschikte kleur voor een Hollandse koningin. Met mijn kleinste kwastje wilde ik een punt op haar rug zetten, maar net op dat moment ging ze flapperen met haar vleugeltjes. Binnen een seconde zat ze onder de oranje verf. Ik wist echt niet hoe ik dat er nu weer af moest halen. Ik besloot haar maar zo in het kokertje te zetten en haar met kokertje en al in een raat te plaats, die ik speciaal voor deze gelegenheid op maat had gesneden.

De volgende dag zijn we gaan kijken of de koningin al door het volkje was opgenomen. Maar ze zat nog steeds in het kokertje en van het suikerbrood was nog niets gegeten. We besloten het suikerbrood grotendeels te verwijderen. Er hoefde nu nog maar een miniem beetje door de bijen weggegeten te worden en de koningen kon zich uit het kokertje bevrijden.

De volgende dag gingen we weer kijken en tot onze verbazing zat ze nog steeds in haar kokertje. Van het suikerbrood was niets gegeten. Enigszins geïrriteerd over zoveel onnozelheid besloten we om haar maar wat sneller in te voeren. We openden het kokertje en legden het geopend in de kast boven op de raten. Maar net toen we het deksel erop wilden leggen vloog de

koningin weg! Zo maar. We waren verbijssterd. Zo dicht bij ons doel en floep, weg was ze. We hebben daar zeker een kwartier gestaan met een half gesloten kast en wisten niet wat we doen moesten. En toen gebeurde er een wonder: vanuit mijn ooghoek zag ik een oranje vlekje landen op de muur achter de bijenstand. Niels rende naar de schuur om het vliedernet te pakken en ik zag de koningin weer wegvliegen en rondjes maken om de kast en uiteindelijk toen Niels met het vliedernet aankwam, landde ze weer op een hoek van de achtermuur. Gelukkig konden we heel voorzichtig het kokertje over haar heen zetten. We besloten de koningin nogmaals in de kast te leggen in een geopende koker maar ditmaal onder tussen de ramen. Het lukte en daarover waren wij intens tevreden.

De volgende dag gingen we kijken. Het kokertje was leeg en dus gingen we de ramen na op zoek naar de koningin. Maar waar we ook keken nergens was de dame te vinden. Moedeloos sloten we na een uur de kast. De dag erna keken we weer, maar nergens zagen we onze oranje beauty. De depressiviteit sloeg toe en een gevoel van rouw kwam bij ons op. Het volk had nu geen mogelijkheid meer om een nieuwe koningin te maken. Ik sloeg er mijn boeken op na wat nu te doen.

De volgende dag konden we het niet laten toch nog een keer te kijken. Weer gingen we alle raten af en weer konden we haar niet vinden. Tot Niels een vreemde bij ontdekte. Iets groter dan de rest, ietsje langer. Het leek verdomd veel op een koningin. Een schoongelichte koningin! Op een vleugel zagen we nog een vlekje oranje. Ze was er en ze deed haar werk omringd door haar hofhouding.

Aris de Bakker

Winterbijen bouwen (kleine) eiwitreserves op, maar waarvoor?

Vertaald en bewerkt door T. Brascamp

Hoe komen honingbijen de winter door? Een vraag die Canadese onderzoekers willen beantwoorden. Gedurende de maanden september tot november zijn de eiwitvoorraden in kop, borststuk en achterlijf van bijen uit twee gelijkwaardige volken op de bijenstand van de universiteit van Guelph gevolgd. Voor de analyses van al die afzonderlijke bijendelen zorgde een laboratorium in Arizona (USA).

In herfstbijen bleek de concentratie van twee typen eiwitten sterk toe te nemen: vitellogenine en vooral arylphorine. Vitellogenine komt voor in de hemolymfe (bloed) en arylphorine zit alleen in het achterlijf. Vitellogenine was al bekend als een reserve-eiwit en kan voor allerlei stofwisselingsprocessen gemobiliseerd worden. Arylphorine behoort tot de grotere, reserve-eiwitten die bij insecten algemeen voorkomen. Het is opgebouwd uit 6-eiwiteenheden (hexameer). Eerst dachten de onderzoekers dat deze voorraden bestemd zijn voor de broedverzorging in het vroege voorjaar, meteen na de winterstop, als er buiten nog niet veel te halen is en de pollenvoorraden verbruikt zijn. Maar toen ze gingen rekenen, bleken deze reserves maar ongeveer 10% van die behoefte te dekken. Geen voorraad babyvoeding dus, maar wat dan wel?

Evolutie

Waarschijnlijk zit het in de genen van insecten dat in tijden van overvloed eiwitreserves worden opgebouwd. De reservevor-

ming is dus evolutionair bepaald: de voorouder van de honingbij, die solitair leefde, kwam zo de winter door.

Ook is het reserve-eiwit beter voedsel dan het in de raten opgeslagen pollen, waarvan de kwaliteit tijdens de winter bovendien achteruitgaat. Is er dan voedersap nodig, dan ligt er een prima grondstof klaar in het lijf van de bij zelf. Een derde verklaring is dat tijdens erge kou de tros zo dicht is, dat pollenvoorraden voor individuele bijen onbereikbaar worden. Uit de privé-reserves kan dan toch nog wat broed gevoederd worden. Tot slot zou een goede eiwit-reserve kunnen dienen om verliezen aan hemolymfe, bijvoorbeeld door mijten, weer aan te vullen, en ook is zo'n reserve belangrijk voor het goed blijven functioneren van het immuunsysteem.

Overigens bleek van de twee testvolken, die er op het oog even goed uitzagen, het ene volk op alle fronten hogere eiwitgehalten te scoren dan het andere, zonder dat wetenschappers of ervaren bijenhouders dat aan de buitenkant konden zien. Wat ook opviel was de grote spreiding in de gehalten binnen één volk. Wellicht heeft dat te maken met het uiteenlopende "verleden" van de geanalyseerde bijen in termen van werkzaamheden en gedrag.

Otis, G.W., Wheeler, D.E., Buck N. and Mattila H.R., (2004). Storage proteins in winter honey bees *Apis mellifera* 38, p.352-357.

Foto M. Boerjan

Stichting Nederlandse Buckfastbijenteelt

In 1986 hebben Jan Kienstra en Gosse van der Velde, respectievelijk wonende in Nes Ameland en Groningen, de Buckfastbij naar Ameland gehaald. Deze bijzondere bij is gecreëerd door een monnik van de Buckfast-abdij in Zuidwest-Engeland. Deze monnik genaamd broeder Adam is als jongeling in de abdij van Buckfast gekomen. In 1919 is hem de verantwoording voor de imkerij van de Buckfast-abdij toevertrouwd. Omstreeks die tijd heeft er in Engeland een ernstige ziekte geheerst onder de bijen waardoor bijna alle zijn gestorven. Wonderwel overleefde alleen een kruising tussen een Italiaanse en het oude Engelse ras deze ramp. Dit is de oorsprong geweest van de Buckfastbij van broeder Adam. De abdij had weinig inkomsten en dus moesten de bijenvolken zo rendabel mogelijk zijn. Die opdracht heeft de monnik zich gesteld en er zijn levenswerk van gemaakt.

Wat broeder Adam zo uniek heeft gemaakt, is dat hij door kruisingen en combinaties zijn bijenvolken voorzag van koninginnen met goede eigenschappen waardoor het rendement van zijn imkerij enorm toenam. Er werd veel honing gehaald, de bijen werden zwermtrager en de steeklust bleef binnen de perken. Hiervoor ging de monnik over een groot deel van de wereld op zoek naar bijenrassen die de eigenschappen bezaten zoals hij die graag zou zien in zijn volken op de abdij. Hij nam koninginnen uit allerlei landen mee en probeerde op zijn manier de goede eigenschappen door kruisingen en combinaties in zijn volken te kweken. Dit was echt monnikenwerk. Gemiddeld duurde het zeven jaar voordat een nieuwe eigenschap ingelijfd werd en lang niet elke kruising was een succes. Als autodidact geneticus is hij meer dan 60 jaar zeer in-

tensief bezig geweest met als uiteindelijk resultaat de zuiver verervende Buckfastbij. Deze heeft de volgende eigenschappen: ze is zwermtraag (voor beroepsimkers erg belangrijk) steekt niet (bij normale behandeling), is heel vruchtbaar (grote volken) en daardoor in staat veel honing te halen.

Buckfastbijen zijn overal ter wereld bekend geworden en zeer gewaardeerd, niet alleen in bijna alle landen van Europa, maar ook in Canada en Amerika. Broeder Adam (overleden in 1996) zijn voor zijn levenswerk eredoctoraten verleend door universiteiten in Zweden en Engeland. Ook heeft hij voor zijn niet aflatende doorzettingsvermogen hoge onderscheidingen ontvangen in Engeland en Duitsland.

Twintig jaar Ameland

Deze bij nu proberen wij op Ameland in stand te houden door de volken raszuiver te houden, iets dat alleen mogelijk is op een eiland of via kunstmatige inseminatie. In de twintig jaren dat wij met de Buckfastbij op Ameland hebben gewerkt hebben wij veel teeltervaring opgedaan. Sinds een viertal jaren hebben we ook een bevruchtungsstand ingericht op Ameland. Op deze stand kunnen de imkers uit Nederland en ook uit andere landen van Europa hun zelf gekweekte koninginnen raszuiver laten bevruchten. Deze koninginnen gaan naar imkers in heel Europa en zij zijn daar zeer tevreden over. Het laatste seizoen kwamen er maar liefst 850 koninginnen naar Ameland.

Wij hebben nu het teeltstation Ameland en het bevruchtungsstation Ameland gesplitst om te zorgen dat het bevruchtungsstation in de toekomst voor de imkers blijft bestaan. Hiervoor hebben we een stichting opgericht die zonder winstoogmerk de belangen van dit bevruchtungsstation moet waarborgen.

De stichting

De stichting is er in de eerste plaats op gericht om de bevruchtungsstand op Ameland in stand te houden. Daarnaast wil de stichting voor de imkers in Nederland diverse voorlichtingsprogramma's opzetten en eventueel samenwerken met andere instanties op het gebied van de bijenteelt. Hierover later meer.

Om zo'n stichting op te zetten en te laten functioneren is geld nodig. Sponsoring is uiteraard een vorm van ondersteuning die de Stichting nastreeft. Momenteel worden we twee jaar gesponsord door 'Wagenborg Passagiersdiensten' die de verbinding naar Ameland verzorgt. We zijn Wagenborg Passagiersdiensten hiervoor uitermate dankbaar. Het teeltstation Ameland heeft de stichting een lening verstrekt om kunnen starten en de voorbereidingen voor 2008 te kunnen financieren.

Andere sponsors worden nog benaderd. Ook donaties van mensen die de stichting een warm hart toedragen zijn welkom. De stichting draagt zorg voor de darrenvolken en organiseert jaarlijks de logistiek voor het halen en brengen van de bevruchtungskastjes.

Momenteel zijn er tien vrijwilligers benaderd die in 2007 de darrenvolken voor 2008 gaan opzetten.

Contact

Jan Kienstra, t 0519-54 26 44, m 06-53 43 85 63, e jkienstra@home.nl.
Gosse van der Velde, t 050-54 21 794, m 06-20 81 98 81, e buckfastbijenteelt@tiscali.nl
Ale Kuperus, t 0517-53 12 92, e alekuperus@_orange.nl
i www.buckfastbijenteelt.nl

Varroamijten op de bodemplaat tellen

F. Gielen

Het tellen van de gevallen varroamijten op de varroabodem is soms problematisch. Als een windvlaag tijdens het tellen de mijten van plaats doet veranderen, moet opnieuw worden geteld. Bovendien kan het onaangenaam koud zijn na de oxaalzuur-behandeling in de winter. Vooral als er veel varroamijten gevallen zijn, kan enige vergroting van het beeld de klus veel gemakkelijker maken. De beschreven methode maakt het mogelijk om de varroatelling gemakkelijk, herhaalbaar en reproduceerbaar uit te voeren.

Al mijn kasten hebben een gaasbodem van roestvrij staal met een maaswijdte van 3x3 mm. Onder dit gaas zit een witgekleurde uitschuifbare plaat van hard plastic. De witte kleur maakt het gemakkelijk om waar te nemen wat er allemaal uit het volk valt. In de winter en het voorjaar kun je daaraan bijvoorbeeld ook zien of het volk goed in het midden zit en hoeveel broed het volk heeft aan de hand van de hoeveelheid gevallen wasdekseltjes. Voor het tellen van de gevallen varroamijten maak ik een foto met een digitale camera (3 Mega Pixels) van deze plaat. Met mijn computer tel ik de gevallen varroamijten op deze foto's.

Het maken van de foto's

Het maken van de digitale foto van de gevallen varroamijten kan het beste gebeuren met de camera op een statief; bij voor-

keur wanneer de zon schijnt. Op de volgende manier wordt een foto verkregen zoals weergegeven is in figuur 1 of in vergroting in figuur 2. Schakel de flits uit en laat het zonlicht in een relatief kleine hoek, b.v. ongeveer 15 tot 20 graden, op de plaat met gevallen mijten schijnen. Neem dan de foto loodrecht boven de plaat. Het gebruik van de elektronische zelfontspanner zorgt ervoor dat de foto nog scherper wordt. Dat vergemakkelijkt het tellen van de varroamijten.

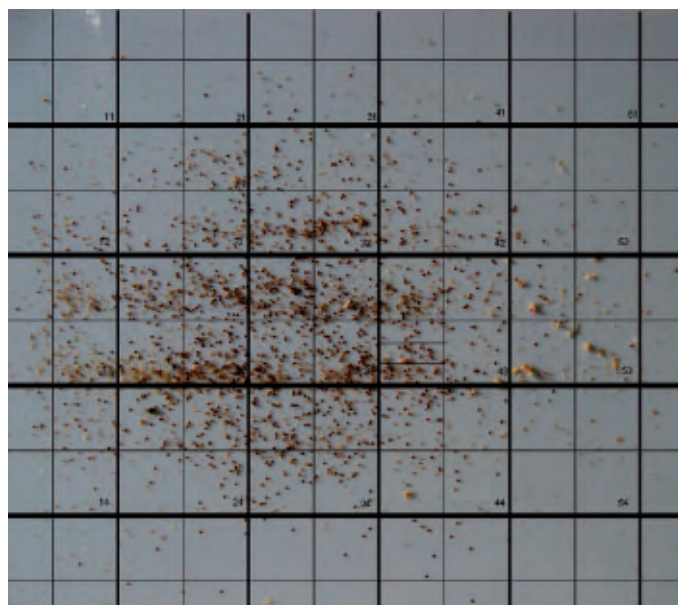
Het tellen van de mijten

De foto's worden hierna bij het genot van een kopje koffie of thee in het computerprogramma Powerpoint geïmporteerd als een figuur. Om het tellen gemakkelijker te maken wordt op deze figuur een elektronisch raster van dunne zwarte lijnen gesuperponeerd (zie figuur 1). Nu kan het tellen per vakje beginnen en de resultaten in een tabel worden gezet (tabel 1). Het tellen van de mijten kan nog gemakkelijker als u een rekenprogramma (bijvoorbeeld Excel) op de computer heeft. U kunt dan de getallen van de vakjes direct invoeren in de cellen van de Excel-'spreadsheet'. Excel kan gemakkelijk alle getallen automatisch optellen en daarmee kunnen mooie grafieken worden gemaakt van de gevallen varroamijten. Op deze wijze heeft het tellen van varroamijten ook nog een leuke kant.

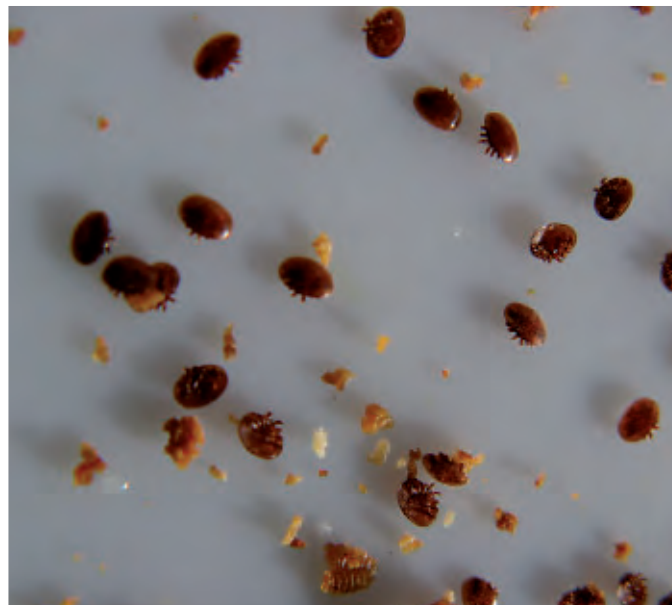
Tabel 1. Aantal gevallen varroamijten per volk en per behandeling

Volk	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Thymovar (Juli-Aug.'06)	30	750	350	20	1409	350	20	10	300
Oxaal zuur 17 Dec.'06	302	308	309	985	100	330	83	134	220

Bij de eerste volledige voorjaarsinspectie op 23 maart bleken alle volken goed door de winter te zijn gekomen. Ook van het volk 4 heb ik in de eerste week van mei 2007 een volledig verzegelde broedbak honing afgenomen.

Figuur 1. Voor het tellen van de gevallen varroamijten maak ik een foto met een digitale camera van het raster.

Figuur 2. Detail uit de foto links.

Foto F. Gielen

Behandelen van de geschepte zwerm

M.J. van Iersel

De imker laat de schepkorf in de schaduw staan op de plaats waar hij de zwerm geschept heeft om alle bijen in de korf te verzamelen. Het gaat daarbij over de bijen die opgevlogen zijn bij het scheppen of die achtergebleven zijn op de plaats waar de tros hing. Wie een zwermtros observeert, ziet bijen af en aan vliegen, op de tros wordt gedanst. Deze activiteiten stoppen niet, als de imker de zwerm schept.

Als we alle bijen in de schepkorf willen hebben, moeten we wachten tot de bijenvlucht is afgelopen. Dat is dus wachten tot het donker wordt. Dan pas kunnen we de zwerm vervoeren. We brengen hem naar de plaats waar we hem willen huisvesten: een bijenkast op een bijenstand.

honing uit hun honingmaag op. Ze worden daar nat en kleverig van en uiteindelijk stikken ze erin. Vooral ventilatie helpt om deze narigheid te voorkomen.

Bewaren van de zwerm

Kunnen we door tijdgebrek de zwerm niet snel huisvesten en moet hij na transport enige tijd in de schepkorf blijven, dan moeten we de korf koel wegzetten met een mogelijkheid voor de bijen om uit te vliegen. Koel is een plaats in de schaduw. We zetten hem weer met de opening naar beneden en een voorwerp eronder zodat de bijen kunnen gaan vliegen. Het mooiste is het als we de korf dan op de plaats kunnen zetten waar de kast zal komen te staan waarin de zwerm tenslotte gehuisvest wordt.

Zo'n 15 á 20 minuten nadat we de schepkorf na het transport op zijn plaats hebben gezet, hangt de tros weer rustig boven in de korf en kunnen we de bijendichte afsluiting weghalen en de bijen vrij laten vliegen. Ze zullen dan meteen invliegen en we hoeven ons niet bezorgd te maken over te hoge temperaturen. Soms zie je al snel bijen met stuifmeelklompjes binnen komen. De zwerm gaat ook meteen raat bouwen. Een zwerm heeft haast om weer een normaal functionerend bijenvolk te worden. Daarom een zwerm niet langer in de schepkorf laten dan nodig is. Een geschepte zwerm langere tijd opgesloten houden is een slechte optie. Het levert de bijen veel stress op omdat ze dan verhinderd worden te doen wat de natuur hun

ingeeft te doen: invliegen om nectar en stuifmeel te halen.

Illustratie uit 'Illustriertes Lehrbuch der Bienenzucht' van J.G. Beszler.

Vervoeren van de zwerm

Als de bijenvlucht beëindigd is, sluiten we de schepkorf bijendicht af. We draaien de korf voorzichtig om en zien de zwerm boven in de korf hangen. We leggen een doek over de korf en binden deze vast. Draai de korf weer terug zodat de bijen bovenin blijven hangen. Frisse lucht is belangrijk, zet de schepkorf dan ook zo neer dat de toevoer van frisse lucht door de doek heen mogelijk is. De zwerm blijft dan rustig boven in de kieps hangen.

Als we de zwerm over een grotere afstand moeten vervoeren is het verstandig de doek met water vochtig te maken. Vooral bij vochtig, warm weer is dat aan te bevelen. Ook kan men een natgemaakt stukje schuimrubber meegeven. De bijen kunnen dan water drinken en zullen rustiger blijven.

Een zwerm die te lang opgesloten zit in een schepkorf kan warm lopen. De temperatuur en het CO₂gehalte van de lucht in de korf worden dan te hoog. De bijen gaan lopen en braken de

De lokkorf

Een bijenvolk met zwermplannen stuurt speurbijen uit om een geschikte woning te zoeken. Die zoeken dan een holte van ongeveer 40 liter inhoud. Aanwezigheid van raat is een pluspunt. Een lege korf of kast voldoet prima aan deze eisen. Er zijn waarnemingen dat een dergelijke opstelling in een stedelijke omgeving jaarlijks een zwerm aantrekt. In de tijd van de korfteelt werd het opstellen van zo'n lokkorf gezien als asociaal gedrag, een slinkse manier om een collega zijn zwermen te ontfutselen. In onze tijd worden zwermen als overlast ervaren en zijn lokkorven of liever lokkasten een middel om overlast door zwermen te beperken. Bovendien is het een wel heel gemakkelijke manier om een zwerm te scheppen.

Fabi-spray zorgt voor problemen door Deet

Fabi-spray (in gele bus met groene dop en rode letters) is een bijenafweermiddel, dat gebruikt kan worden in plaats van rook, bijvoorbeeld bij kleine klusjes in de bijen, of om de bijen bij de honinggoost uit de honingbak te verdrijven. Op de bus staat geen informatie over werkzame stoffen, maar wel geruststellende aanduidingen als aangename geur, onschadelijk voor bijen en broed en honing, werkzamer dan rook, ecologisch verantwoord, milieuvriendelijk, tast ozon niet aan en dergelijke.

Helaas is dat niet allemaal waar: de bijenverdrijvende stof blijkt Deet te zijn (N, N-diethyl-meta-toluamide), een bekende insectenverdrijver.

Het is begrijpelijk dat imkers ervan uitgaan dat hetgeen in de vakhandel wordt aangeboden, ook betrouwbaar is. Maar bij enkele imkers in Zwitserland en Duitsland bleek bij honingcontrole dat de hoeveelheid residuen boven de toegestane waarde was, zodat de hele honingproductie in beslag werd genomen en vernietigd. In beide landen werd daarom begin 2006 de handel in Fabi-spray stopgezet.

Uit recent onderzoek aan de universiteit Hohenheim in Stuttgart blijkt echter, dat de residuen toch in de waskringloop zijn terechtgekomen. De werkzame stof van Deet bevat niet-vluchtige en dus zich 'opstapelende' bestanddelen, die ook in de hitte van de zonnemeltemelter of stoommeltemelter niet afgebroken worden. En de zuivere zegelwas, die veel gebruikt wordt voor nieuw kunstraat, vangt de meeste klappen op en blijkt het zwaarst vervuild. De uitkomsten van het onderzoek waren erg ontvondend: zelfs een geringe hoeveelheid van 0,5 mg per kilo was geeft een honingverontreiniging die rond de bovengrens van toelaatbaarheid ligt.

In dit artikel worden de imkers die Fabi-spray hebben gebruikt, dan ook opgeroepen om hun waskringloop te vernieuwen, en bij twijfel een wasmonster te laten onderzoeken.

Tot zover Dr.K. Wallner en Dr. A. Schroeder van het 'Landesanstalt für Bienenkunde'.

In Nederland is dit product nog steeds te koop bij twee van onze bekendste leveranciers voor bijenartikelen.

Schweizerische Bienenzeitung, mei 2007

Extraflorale nectariën

Een plant geeft zijn nectar niet alleen af vanuit de bloemen, maar doet dit soms ook vanuit andere plekken op de plant: kiertjes, poriën of klierweefsel in bijvoorbeeld bladoksels, stelen of bladranden. Deze zg. 'extraflorale (= buiten de bloem) nectariën' worden vaak goed door de bijen bevlogen, en blijken veel vaker voor te komen dan je denken zou: bijvoorbeeld bij verschillende vlinderbloemigen, veel kersensoorten en morellen, bergvlier en aardpeer. De suikerafscheiding van deze nectaropeningen is onafhankelijk van de bloeitijd, al kan het gebeuren dat een plant ook tegelijkertijd bloeit en honingdauw afgeeft via luizen. Bloemennectar en honingdauw zijn doorgaans minder afhankelijk van gunstig weer dan de extraflorale nectariën, die bij droogte of roestdauwschimmel snel kunnen indrogen. Maar onder gunstige omstandigheden kan het een rijke dracht geven voor

bijen en mieren. Deze afscheiding heeft ook een ander biologisch effect dan bestuiving: mieren ontdoen de plant 'in ruil daarvoor' van schadelijke insecten, vooral in tropische en subtropische gebieden.

Bienenaktuell, mei 2007.

Stuifmeelonderzoek voor bedreigde plantensoorten

Bij een grotere bijendichtheid bezoeken bijen ook de voor hen minder aantrekkelijke bloemen, om zo alle stuifmeeldracht te kunnen benutten. In zo'n situatie is het mogelijk om aan de hand van vers binnengebracht stuifmeel te onderzoeken welke planten in het vliegbereik bloeien. Wanneer er elke 1.000 meter een bijenstand staat kan hiermee de totale begroeiing in kaart gebracht worden. Op deze manier kan men met relatief weinig moeite de veranderingen in de flora gedurende meerdere jaren volgen en documenteren. Een langzaam verdwijnen van bepaalde plantensoorten kan nu eerder ontdekt worden.

Bienenaktuell, mei 2007.

Nieuwsbrief PPO-Bijen

Het onderzoeksinstituut PPO-Bijen (Praktijkonderzoek Plant en Omgeving, Wageningen) geeft vijf tot acht keer per jaar een digitale nieuwsbrief uit. Op 1 augustus jl. werd de tweede editie verspreid aan alle belangstellenden: imkers, kwekers, hommeltelers, beleidsmedewerkers en natuurbeschermers.

Op 15 september is de derde nieuwsbrief uitgekomen met de volgende inhoud:

- Europees vuilbroed neemt toe in Nederland;
- Bloemvastheid;
- Varroabrochure Duitsland opnieuw uitgegeven;
- PPO-Bijen in Roemenië;
- Zwerm van bijeninformatie over varroa en Amerikaans vuilbroed;
- Informatie bijenziekten.

Het nieuws gaat over het onderzoek van PPO-Bijen, soms ook over ander onderzoek of over actuele zaken rond bijen en bestuiving. PPO-Bijennieuws is gratis. Men kan zich aanmelden voor een persoonlijk abonnement via www.ppo.wur.nl/NL/onderzoek/Werkvelden/Bijen/

Astrid Schoots

Kim Flottum, Zelf bijen houden

Peter Elshout

Het gebeurt niet vaak dat er op de schappen van een boekhandel een recent verschenen (2007) Nederlandstalig boek ligt over het houden van bijen. Op de kaft staat dat het boek alles bevat wat u over imkeren weten moet. Het boek *Zelf bijen houden* (dit laatste los van elkaar) is geschreven door de Amerikaan Kim Flottum en vertaald in het Nederlands. Als je het vluchtig doorbladert, krijg je een overvloed aan schitterende foto's op stevig, glad papier te zien. Zelfs de kleine bijenkastkever staat in woord en beeld vermeld. Als je vervolgens het voorwoord leest, word je er op gewezen dat het om een boekwerk gaat dat breekt met tradities, de heersende opvattingen in twijfel trekt en de hobby, het houden van bijen, moderniseert. Om de schrijver te citeren, "Ik breng u op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op materiaalgebied, de nieuwste ontdekkingen met betrekking tot de honingbij en diverse, nog nooit eerder gepubliceerde manieren om bijen te houden". De auteur benadrukt dat het imkeren verslavend is en om er met volle teugen van te kunnen genieten, is het lid worden van een bijenvereniging en het lezen van vakliteratuur noodzakelijk. Het kopen van een dergelijk boek is na deze stortvloed van veelbelovende woorden bijna een vanzelfsprekendheid.

Veel fouten en onzin

Dat dit boek breekt met tradities en de gangbare kennis betreffende het houden van bijen in twijfel trekt, wordt na het lezen van de vijf hoofdstukken dik en dubbel bewaarheid. Helaas staat dit mooie ogende boek, met uitzondering van de hoofdstuk 1, stijf van de onzin. Als voorbeeld een paar citaten.

Tips voor het verwijderen van de honingkamers: Houd uw uitlaatbord gereed, spuit of sproei net genoeg insectenwerendmiddel op het absorberend materiaal. Haal de deksel er af, geef rook, wacht, verwijder de afdekplaat en geef nogmaals rook.

Streng winters (vanaf 12°C onder nul): De tros eet langzaam alle honing op van de ramen waarop hij hangt en verschuift

als het weer het toelaat naar andere ramen met honing. Als het koud is, bewegen de bijen echter niet en als dit lang duurt, zullen ze sterven, terwijl ze maar een paar cm van het voedsel vandaan zijn.

Wintervoeding: Als er steeds koud weer wordt voorspeld, heeft u niets aan vloeibaar suikerwater. In zo'n geval hebben de bijen vaste suiker nodig. Het beste voedsel is in dit geval fondant of suikerdeeg. Voeren van fondant in de winter is eenvoudig, efficiënt en effectief.

Donker worden van de raat: Dit komt door alle stuifmeel, vuil, propolis en andere spullen die haalbijen meebrengen en over de dansvloer verspreiden.

Eindbeoordeling

Dat dit soort literatuur een plaatsje krijgt op de schappen van een Nederlandse boekhandel is verbijsterend. Een boek dat

op alle fronten de ondeskundige leek misleidt. Als plaatjesboek voor knipgrage kinderen of als examenwerkstuk (zoek de blunders) voor de gevorderde imker zou het van dienst kunnen zijn. Het zou beter zijn dat dit op het eerste gezicht zo mooi ogende boek uit de handel wordt gehaald! In ieder geval: niet kopen. Het is weggegooid geld.

Kim Flottum, Zelf bijen houden
2007 Veldman Uitgevers, Utrecht
Redactie en productie: Vitaal, Oostum
Vertaling: Miranda Kerkhove/Vitaal
ISBN 13: 9789059206144 en 10: 9059206142,
prijs € 14,95

De lezer schrijft

Imkers in Asten verkopen hun honingslingers

Imkers in Asten verkopen hun honingslingers. Dit zou de kop van een artikel in de krant kunnen zijn. Wat is er aan de hand?

Jan van de Boogaard lid van de NBV bijenhoudersvereniging Ambrosius Asten heeft een zeer vernuftig systeem bedacht, dat er voor zorgt dat de bijen de honing niet meer opslaan in de raat, zoals ze de afgelopen miljoenen jaren hebben gedaan, maar dat de bijen de geproduceerde honing meteen in potten, jawel in de honingpot, opslaan.

Wij kunnen nu stellen dat het jaren heeft geduurd om onze vlijtige beestjes zo te trainen om ze zover te krijgen, of dat hier genetische manipulatie aan ten grondslag ligt. Zelfs het opwarmen van het klimaat zou ter sprake kunnen komen. Niets van dat al is echter het geval. Door goed observeren en logisch nadenken kwam ons lid Jan van Heugten tot het lumineuze idee om de honingkamer tijdens de heide-dracht te vervangen door een dekplank waar gaten in gezaagd moesten worden,

Foto: Jan van de Boogaard

waarin precies de honingpotten omgekeerd in pasten. De bijen hadden nu geen plek om hun honing op te slaan, dan direct in de potten. Nu zult u zeggen en denken, wel wel daar in Asten zijn ze gek geworden. Niets is minder waar zoals te zien op de foto's.

Het "Jan van Heugten" systeem werkt zelfs heel goed. Raathoning direct in de pot. Bovendien is het nog zeer educatief want je kunt zonder dat er bijen lastig rondvliegen, zien hoe de bijen de raten

bouwen en vullen met honing. Geen heidehoning meer kolben en slingeren. De bijenhoudersvereniging uit Asten wil u deze kennis niet onthouden. Het volgende project waar we aan werken is om de bijen te leren, met propolis de etiketten op de potten te kleven.

Vanuit Asten iedereen een goede oogst gewenst. Houwdoe.

Piet Hurkmans, Toon Leenders, NBV afd. Asten

‘De zoete inval’**Lezing in Utrecht van Franse imker-kunstenaar Olivier Darné**

De NBV afdeling Utrecht en Omgeving en het Festival aan de Werf te Utrecht hebben een bijzondere activiteit gepland voor mei 2008. Op 23 november a.s. is er als voorproefje een lezing gepland die waarschijnlijk elke bijenhouder zal intrigeren.

De Franse imker-kunstenaar Olivier Darné komt in het voorjaar van 2008 naar Utrecht en zal daar verspreid over de stad bijenvolken plaatsen op de vreemdste plaatsen in de meest bizarre behuizingen. Olivier heeft met name in de stad Parijs al veel bijenvolken uitgezet, bijvoorbeeld met bijenuitlaten in de vorm van een hoge schoorsteen. Honing geoogst uit de stad biedt hij aan de bewoners te koop aan, bijvoorbeeld, onder de naam 'betonhoning'.

In april 2008 zullen in de vier hoeken van de stad Utrecht en in het midden (bij het stadhuis) bijenvolken geplaatst worden. Het is de bedoeling dat er in de week van 22-31 mei 2008 honing geoogst zal worden en dat imkers aan de bewoners van de stad laten zien dat hun stad 'gegeten' kan worden.

Wij zoeken vrijwilligers die in april-mei 2008 samen met Olivier willen werken aan dit project 'De zoete inval' en die voorlichting aan de Utrechtse bevolking willen geven over het bijen houden. Een unieke kans om het bijen houden in Nederland te promoten. Ook vrijwilligers van andere afdelingen zijn welkom. Nadere inlichtingen bij Lisette van Ingen, t 030-27 10 825, e spetterlvi@yahoo.com.

Lezing op 23 november

Op vrijdag 23 november 2007 zal Olivier bij de Utrechtse Bijenhoudersvereniging een lezing houden over zijn activiteiten in Frankrijk, met name in Parijs. Hij zal tevens vertellen wat hij allemaal in Utrecht van plan is in het voorjaar van 2008. Zijn lezing, uiteraard vertaald, vergezeld van een foto-presentatie, is uniek, boeiend en zeer de moeite waard.

U bent allemaal van harte welkom bij ons op vrijdag 23 november 2007, aanvang 20.00 uur in het gebouw van Schoolbiologie op de Plutodreef 9 in Utrecht-Overvecht.
i http://www.bijenhouden.nl/forum/topic.asp?TOPIC_ID=7885.

bijschrift

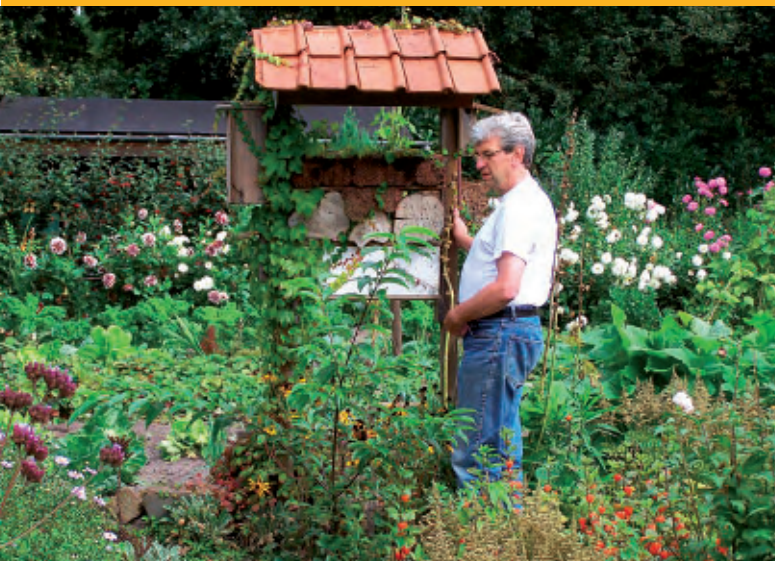

Foto Elly Rietveld

Goede berichten uit het land

De leden van het Hoofdbestuur proberen zoveel mogelijk de vergaderingen van de groepen bij te wonen. HB-leden komen over het algemeen met enthousiaste verhalen terug. Dit is één van de manieren van het hoofdbestuur om voeling te houden met haar leden. Zo komen veel goede berichten uit het land onder de aandacht van het HB, want dat imkers veel organiseren en op de tam-tam slaan blijkt uit deze berichten wel. Eigenlijk zouden we een activiteitenboek moeten maken waar iedere afdeling of groep zijn activiteiten in schrijft zodat anderen op ideeën gebracht worden. We hebben natuurlijk de agenda in Bijenhouden en op onze website maar daar staan slechts korte vermeldingen in en niet hoe je zo iets organiseert, wat het kost, wie je erbij moet betrekken, enz.

Er worden, naast de traditionele activiteiten, ook hele originele activiteiten georganiseerd die ware publiekstrekkingen zijn, waard om opgeschreven te worden. Als ik met mijn eigen afdeling weer eens op pad ga

en aan het eind van de activiteit constateer dat we slechts enkele potjes honing hebben verkocht en het dus weer "geld gekost heeft" pleegt mijn goede vriend Jos te zeggen: "Het gaat om het promoten van de bijenhoudery en niet om het maken van winst." Deze uitspraak zou in het PR-handboek van de bijenhoudery centraal moeten staan. Laten we op alle manieren proberen de bijenhoudery onder de aandacht van een breed publiek te brengen.

Zo maar een paar voorbeelden. Groep de Baronie organiseert ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan een themamarkt waarop elke van de 13 afdelingen van deze groep een kraam inricht waarin een onderdeel van de bijenhoudery wordt belicht.

Wat te denken van de dag van de fruitbestuiving van de groep Oost-Veluwe. Een prachtige activiteit die het nut van bijenhouden zeer specifiek belicht. Groep Zuid-Brabant heeft het voor elkaar om in de nieuwe dierentuin 'Dierenrijk Europa'

vlakbij Eindhoven een permanente plaats voor de bijen in te ruimen. Het vraagt veel werk en onderhoud maar het levert gegarandeerd aandacht voor de bijen op.

Afdelingen van de groep Noord-Holland hebben zitting in de Groenraad en adviseren mee over kapvergunningen, verhuur van grond ten behoeve van schooltuinen en meer van dergelijke zaken. We noemen dat 'een voet tussen de deur hebben'.

In mijn lezing op de studiedag op 18 november 2006 te Witteveen heb ik uitgebreid aandacht aan PR besteed en het ook over het imago van de bijenhoudery gehad. Denken we voldoende na over het imago van de imkerij? Er worden activiteiten georganiseerd die de imker als "oude ambachtsman" laten zien.

Andere activiteiten brengen de relatie van de bijen met de natuur onder de aandacht. Weer andere benadrukken de opbrengst van honing. Ook de economische waarde van de honingbij krijgt soms aandacht of de bijenproducten en hun

invloed op onze gezondheid. Wat zijn we nu eigenlijk? Hobbyisten te vergelijken met de kwekers van kleurkanaries? Of burgers die met hun huisdieren een belangrijke bijdrage leveren aan de natuur om ons heen? Zijn we soms beheerders van een uitzendbureau dat "werkvolken" levert aan boeren en tuinders, zoals Van Heemert eens suggereerde. Welk imago willen we? Hoe willen we PR bedrijven? Public Relations is immers de relatie met je "public", je omgeving, onderhouden.

Komen er ook minder goede berichten uit het land? Ja, ook. Ik heb ze nu eens niet willen noemen. Al die goede berichten uit het land zijn zeer stimulerend voor HB-leden om hun bestuurlijk werk te doen. Dat ondersteuning biedt aan uw werk in het land. Laten we ook proberen van elkaar te leren en ideeën van elkaar over te nemen. En vooral te denken aan het imago van de bijenhoudery. Wij wensen u veel succes en horen graag van u.

Aat Rietveld

November, maand van studiedagen

Aat Rietveld

Op 10 november in Boxtel (Noord-Brabant), op 17 november in Horst (Limburg) en op 24 november in Witteveen (Drenthe) organiseert de Nederlandse Bijenhouders Vereniging studiedagen.

Het is de werkgroep studiedagen van de NBV gelukt om weer een interessant programma te organiseren.

De studiedagen in Boxtel en Witteveen zullen volgens het vertrouwde concept van roulerende groepen worden georganiseerd. Iedere bezoeker heeft de mogelijkheid om drie lezingen bij te wonen terwijl er ook voldoende gelegenheid is om de informatiestands te bezoeken. In Horst zullen alle sprekers de gehele groep bezoekers toespreken. Ook daar is voldoende gelegenheid voor het bezoeken van de informatiestands.

Boxtel 10 november

In Boxtel op 10 november zal **Arie Koster** een lezing geven over drachtplanten. Zijn nieuwe boek zal aandacht krijgen (zie folder in Bijenhouden). Het boek is tot stand gekomen met financiële steun van de NBV en is een onmisbare bron van informatie. **Frits Kruse** gaf in 2006 evenals Arie Koster een lezing in Witteveen en zal dit nu ook in Boxtel doen. Thema: Bloemrijke akkers Drenthe. Een prachtige fotopresentatie begeleidt zijn lezing.

Klaas Sluiman zal het thema bijenproducten en hun toepassing behandelen.

Guido Sterk, werkzaam bij het Belgische bedrijf Biobest, zal het thema biologische bestrijdingsmiddelen in land- en tuinbouw voor zijn rekening nemen. Honing inleveren vanaf 09.00 uur. Start programma om 10.00 uur.

Horst 17 november

Op 17 november zal er in Horst eveneens een gevarieerd aanbod van lezingen zijn. *"Aspecten van de koninginnenteelt, selecteren op eigen stand"* is het thema van de lezing van **Theo de Ronde**.

Varroaresistentie, een duurzame oplossing en geen symptoombestrijding is het onderwerp waar de Stichting Duurzame Bij zich mee bezig houdt. **Jeroen Krabbendam** zal de lezing verzorgen.

De heer **Wim van Grasstek** zal een lezing

houden over *"De praktijk van het biologisch dynamisch imkeren"*.

Vanaf 09.00 uur inleveren honing.

Programma begint om 10.00 uur stipt, dus uiterlijk om 09.45 uur aanwezig zijn!

Witteveen 24 november

Witteveen zal op 24 november bevolkt worden door imkers die zullen genieten van onderstaand programma.

Professor **Frans Jacobs** zal vanuit het verre Gent afreizen om zijn lezing over de behoefte aan stuifmeel ten behoeve van gezonde bijenvolken. Hij heeft deze lezing op meerdere plaatsen in Nederland gegeven zoals in 2006 in Boxtel.

De Heer **A. Henckel** van Staatsbosbeheer zal een lezing verzorgen met als titel *"Dwingelderveld, een veranderend heidelandschap"*.

Hugo de Wijs zal zijn 3-dimensionale dia's van bijen, wespen, bloemen e.d. laten zien. In het tijdperk van de ongekende digitale mogelijkheden blijft zijn presentatie spectaculair. Honing inleveren vanaf 09.00 uur. Start programma om 10.00 uur.

Parallelprogramma

Naast het aanhoren van de lezingen zal er voldoende gelegenheid zijn om deel te nemen aan het parallelprogramma dat bestaat uit een aantal demonstraties en informatiestands. Het gaat dan onder andere om kunstraat gieten in Boxtel en Horst. Het maken van een website in Boxtel en het maken en functioneren van een bijenkroeg in Witteveen. Daarnaast nog veel meer interessante zaken zoals KI, huisstijl NBV, e.d. In Horst zal er gelegenheid zijn 't Zoemhukse te bezoeken.

Op alle dagen zal er een uitgebreide postersessie van PPO-Bijen zijn.

Ook de redactie van het maandblad

Bijenhouden zal weer aanwezig zijn om uw vragen te beantwoorden en suggesties in ontvangst te nemen.

De afdeling Handel van de NBV zal de noodzakelijke imkerartikelen en andere producten te koop aanbieden.

Honingkeuringen

Op alle drie de studiedagen zal er een keuring van honing en andere bijenproducten zijn. Er zal door ervaren en des-

kundige keurmeesters worden gekeurd. Het Algemeene Keuringsreglement van de Nederlandse Commissie Bijenproducten zal als leidraad dienen hoewel de keurmeesters de mogelijkheid hebben hier van af te wijken. Te downloaden via www.bijenhouders.nl.

Uitvindingen

Imkers die van plan zijn de studiedag te bezoeken en die een leuke, functionele uitvinding hebben gedaan worden uitgenodigd deze mee te nemen. Zij kunnen hun vinding tonen en daarover eventueel uitleg geven.

Locaties

10 november School Helicon aan de Schouwrooi 2 te Boxtel, Noord-Brabant
17 november De Alde Lind, Venrayseweg 93, 5961 AE Horst, Limburg
24 november Basisschool / Dorpshuis "de Tille" aan de Mej.A. Talmaweg 2 te Witteveen, Drenthe.

Deelname

In verband met de organisatie van de catering tijdens de studiedagen is het van belang dat u zich aanmeldt. Zie de in dit nummer ingesloten aanmeldingskaart. U kunt deze ook downloaden van

www.bijenhouders.nl of neemt u even contact op met het secretariaat van de NBV.

Geef naast uw naam ook uw adres en de vereniging op waarvan u lid bent.

De deelname aan de studiedagen kost € 12,50 p.p. inclusief een heerlijke lunch.

De entree betaalt u bij binnenkomst.

Secretariaat NBV, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, t 0317-422 422, e secretariat@bijenhouders.nl.

Aanmelden vóór 1 november 2007

Familieberichten

Op 18 februari is, op 78-jarige leeftijd onze collega-imker **Karel Mettler** overleden. Karel hield veel van de natuur en stond daar ook heel dichtbij. Hij ging helemaal op in het omgaan met zijn bijen. Jarenlang is hij lid geweest van onze vereniging. Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte toe.

Bestuur en leden NBV St. Ambrosius, Schijndel

Vraag & aanbod

Te koop: bijenvolken, zowel compleet als op raam. Ook verkopen wij alle imker-materialen o.a. honingslingers, bijenkorven en kasten (Red Cedar of vurenhout), nieuw of gebruikt, alle maten kunstraat. Informeer vrijblijvend naar onze speciale prijzen of kijk op: www.dewerkbij.nl of e info@dewerkbij.nl. Imkerbedrijf De Werkbij, Rhenen, t 0317-61 29 42, f 0317-61 41 91, m 06-54 73 29 62.

Te koop: bijenvolken met of zonder kast, nieuw model bijenkasten. Alle maten kunstraat, alle imkermaterialen, ook honingverkoop. Openingstijden: wo., vr. en zat. of na telefonische afspraak t 0485-45 42 76. Imkerdepot Mia v.d. Heijden, Voortsestraat 19, 5454 GR St. Hubert. Elke eerste zondag van de maand staat van 09.00-11.00 uur de koffie klaar.

Te koop vanaf eind mei: jonge Buckfast-koninginnen, deze zijn ook leverbaar op 3 of 6 ramen, levering in volgorde van binnenkomst. Even BIJpraten? Kom dan op zaterdag naar de winkel, de koffie staat klaar. Imkerbedrijf DEVO, Prof. Lorentzstraat 28a, Tilburg, t 013-54 20 278, m 06-22 24 47 13, e info@zoemexpress.nl, i www.zoemexpress.nl.

Bloemen- en lindehoning, zeer goede kwaliteit en voldoende voorraad. Imkerij Het Korfje, t 0529-48 35 85 (Nieuwleusen).

Te koop: Nederlandse raat-, heide- en lindehoning, vloeibare honing van voorjaar: acacia-, linde-, vossebes- en heidehoning. t 0547-27 34 77 (Goor).

Wij kopen uw Nederlandse honing en verkopen alle soorten honing in grote en kleine hoeveelheden. Ook stuifmeel, honingkoek, honingsnoep e.d. Ook zijn wij dé leverancier voor uw markt of braderie! Vraag vrijblijvend onze speciale prijzen of kijk op www.dewerkbij.nl of e info@dewerkbij.nl. Imkerbedrijf De Werkbij, Rhenen, t 0317-61 29 42, f 0317-61 41 91, m 06-54 73 29 62.

Te koop: Spaarkasten (10-, 7-, 6-, of 3-raams uitvoering). Ook voor losse broed- en honingkamers, daken en bodems. Kijk op www.immenhof.nl. De Immenhof, Voorthuizen, t 0342-47 28 37, m 06-53 18 20 06.

Te koop: nieuwe Spaarkasten, Simplex-kasten, raampjes à 90,50. Zowel in vuren alsook in Red Cedar, tegen zeer aantrekkelijke prijzen. Luijmes, Terborgseweg 33a, Dinxperlo, t 0315-65 16 64.

Vof het Ielgat. Voor imkermaterialen en bijenproducten. Geopend tijdens het bijenseizoen van di. t/m vr.: 10.00-17.00 uur. Zaterdag gesloten. In het winterseizoen: wo. van 13.00-17.00 uur. Voor actuele info: www.ielgat.nl, t 0592-38 93 49.

Het adres in Limburg voor al uw imker-materiaal. Cosmetics, gelee royale, propolis, pollen, bijenwaskaarsen, honingkoek enz. Altijd scherpe aanbiedingen. Open: do. en vr.: 10.00-17.00 uur, za. 10.00-15.00 uur of na tel. afspraak. AN, NĒ, was- en natuurproducten, Oude Blaarstraat 130b, B-3700 Tongeren (15 min. van Maastricht). t 0032-12 74 79 94, i www.an-ne.com.

Foto van de maand

Na een 'afknapper' toch nog een 'opsteker'. Onze imkervriend Pieter-Jan van Eekelen uit Bergen op Zoom trof in het voorjaar van 2005 zijn twee bijenvolken driemaal in één week tijd aan zoals u op bijgaande foto's kunt zien. Hij heeft hetgeen over was van de volken (het was die week tamelijk koud) weggehaald en in de verenigingshal geplaatst in de hoop dat de tweehandjesvolle bijen konden worden ingewinterd. Hier blijkt de veerkracht van de natuur: de volken herstelden zich onverwacht snel en konden inderdaad als sterk volk worden ingewinterd, maar hebben bovendien nog 25 kg honing binnengebracht! Een echte opsteker voor deze imker die aan zijn derde imkerjaar bezig was!

Foto ingestuurd door Jos Bastiaansen.

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof.

Dit omvat een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info zie onze website *i* www.imkerij-immenhof.nl of bel **t** 024-35 84 543. Gonnie en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/ Heumen. **Bijenteeltmuseum SEC De Bankörf. Inkoop** van oude imkermaterialen en bijenboeken. Boeken in onze bijenbibliotheek gratis ter inzage, catalogus aanwezig. **t** 0592-38 93 49, *i* www.ielgat.nl.

Cursussen**Bijenhouden (basis), Enschede**

In het voorjaar van 2008 start genoemde cursus (5 theorie- en 10 praktijklessen), kosten € 125,-. Henk Roerink, **t** 053-43 27 711, *e* henk.roerink@home.nl, *i* www.pelmolenimker.nl.

Bijenhouden (basis/vervolg) Leiden

Bij voldoende belangstelling starten in het voorjaar van 2008 genoemde cursussen. Steve Dulek, **t** 071-57 21 542, *e* st.dulek@xs4all.nl

Bijenhouden (basis), Utrecht

De cursus start eind januari 2008 met aansluitend praktijklessen van april t/m sep. Organisatie: NBV afd. Bunnik-Houten en afd. Utrecht. Theorielessen (7) in Utrecht (nabij station Utrecht-Overvecht), praktijklessen (11) nabij de Plutodreef. Geslaagden ontvangen een diploma van de NBV. Kosten €160,- (incl. documentatie, consumpties en examen). Lisette van Ingen, **t** 030-27 10 825, *e* spetterlvi@yahoo.com

Bijenhouden (basis), Veenendaal/Wageningen

De eerste cursusavond is op 7 januari 2008 in het Bijenhuis te Wageningen, aanvang 20.00 uur. De cursus omvat 8 theorie- en 11 praktijklessen, ook zullen enkele excursies gemaakt worden, o.a. naar een groot-imker, een bijenmarkt, een heide- en/of fruitperceel. De kosten bedragen € 125,- incl. koffie/thee. **t** 0317-422 422, *e* secretariaat@bijenhouders.nl of bij de cursusleider Henk Kok, **t** 0318-526868, *e* h.kok@hccnet.nl

Bijenhouden (basis), Zwolle

Begin 2008 start een basiscursus in wijk-boerderij Schellerhoeve. Otto Cazemier, **t** 038-45 32 463, *e* ohcazemier@hotmail.com.

Korfvlechten, Enschede

Bij voldoende deelname start de NBV afdeling Enschede in november genoemde cursus. Arjen Faber, **t** 053-43 37 151, *e* a.faber@12move.nl.

Agenda**Het gehele jaar Weert**

Natuur- en Milieucentrum 'De IJzeren Man', Geurtsvenweg 4, is het hele jaar open. Meer informatie en openingstijden zie *i* www.nmcweert.nl. **t** 0495-52 48 93, *e* info@nmcweert.nl.

Oktober-november Amsterdam

Bijtentoonstelling van NBV afd. Amsterdam, vooral gericht op kinderen, in het Bosmuseum van het Amsterdamse Bos. Ries Hoogendoorn, **t** 020-61 03 401, *e* rieshoog@hetnet.nl of Rob Saal, **t** 020-41 96 163, *e* rsaal@wxs.nl *i* www.amsterdamsebos.nl/bezoekerscentrum.

Elke eerste zondag van de maand

Open huis bij de Verenigde Deurnese Imkers (NBV afd. Deurne) op het terrein van het NMEC 'De Ossenbeemd', Haageind 31 13.00 uur-16.00 uur. Activiteiten afhankelijk van de maand (koninginnen merken, voorjaarsinspectie, honing slingeren e.d.). Koffie/ thee/frisdrank is verkrijgbaar. J. Berkers, **t** 0493-31 77 28, *e* j.berkers16@chello.nl

t/m december 2007 Boskoop

Tentoonstelling 'Bomen over bijen' in het Boomkwekerijmuseum, Reijerskoop 54. Geschikt voor alle doelgroepen en in het bijzonder voor jongeren. Open: di.t/m vr.: 13.30-16.30 uur, za.: 12.00-16.00 uur, zon- en feestdagen gesloten. Entree ± € 3,- p.p. Het museum over de geschiedenis van de boomkwekerij, tevens kwekerij met oude rassen. *i* www.boomkwekerijmuseum.nl.

13, 20 en 27 oktober St. Anthonis

Op alle zaterdagen in oktober is Herman Arts aanwezig van 10.00-16.00 uur bij Imkerij 'De Bijendans', Zandkant 11a. Hij kan u alles vertellen over kleinfruit betreffende het snoeien, de bemesting en verder onderhoud. Tevens verkoop voor de particulier van ziekteresistente planten. **t** 06 23 55 33 66.

advertentie

**IMKERS
MET
VERSTAND
ZIJN
BIJ HET
BIJENHUIS
VASTE
KLANT**

voor snelle levering bestel per
t 0317 422 733
f 0317 424 180
e bijenhuis@bijenhuis.nl
p.a. Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
of winkel on-line
www.bijenhuis.nl

Loem

Vraag & aanbod

Schriftelijke opgave van advertenties
bij de redactiesecretaris, mw. M. Canters,
Postbus 90, 6720 AB Bennekom,
e redactie@bijenhouders.nl.

U krijgt voor de kosten een factuur
toegestuurd, vermeldt daarom uw
adresgegevens in uw opgave. Geen
geld overmaken of overschrijvingsfor-
mulieren opsturen!

Het tarief voor 'Vraag & aanbod' is
€ 10,- voor de eerste twintig woorden,
ieder woord meer € 0,25.

NEDERLANDSE BIJENHOUDERSVERENIGING

Postbus 90, 6720 AB Bennekom
Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
t 0317-42 24 22 f 0317-42 41 80
e secretariaat@bijenhouders.nl
i www.bijenhouders.nl
bank 53.90.42.897, postbank 84.68.01.
Voor betalingen vanuit het buitenland:
IBAN: NL62ABNA0539042897
BIC: ABNANL2A
Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 uur

HET BIJENHUIS (WINKEL)

Postbus 90, 6720 AB Bennekom
Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
t 0317 422 733, f 0317-42 41 80
e bijenhuis@bijenhuis.nl
i www.bijenhuis.nl
bank 53.90.42.900, postbank 823276
open 1 apr t/m 30 sep: di t/m vr 8.30-17.30
uur, za 8.30 - 13.00 uur
1 okt t/m 31 mrt: di t/m vr 8.30-17.00 uur

PPO - BIJEN (v.h. Ambrosiushoeve)

Centraal Meldpunt Bijenziekten (ma t/m vrij
van 9.00 - 17.00 uur, op afspraak)
Droevendaalsesteeg 1, 6708 PB Wageningen
Postbus 69, 6700 AB Wageningen.
t 0317-47 84 80 f 0317-47 84 84
e infobijen.ppo@wur.nl
i www.ppo.wur.nl
i www.varroa.wur.nl

SPUITSCHADE MELDEN

Inspectie Noord/Oost, Zwolle, t 038-4291300
Inspectie West, Utrecht, t 030-66 92 669
Inspectie Zuid, Eindhoven, t 040-25 638 00

AMERIKAANS VUILBROED

Gevallen of vermoedens van Amerikaans
vuilbroed (AVB) altijd melden bij:
AID Kerkrade
t 045-54 64 185

18 oktober Beilen

NBV groep Drenthe nodigt u uit voor een
programma met o.a. een honingkeuring;
lezing door J.van de Nieuwegiessen:
'Solitair levende bijen'; workshop bloem-
schikken Organisatie: IJmkervereniging
de Eendracht, aanvang 19.30 uur in het
Wilhelmina Zalencomplex, Wilhelmina-
plein 2 te Beilen. e J.Hepping@planet.nl.

18-20 oktober Hendon London

The National Honey Show, the RAF
Museum, Grahame Park Way, Hendon
London. i www.honeyshow.co.uk

24 oktober Bornebroek

NBV groep Overijssel-Oost organiseert een
lezing door dhr. Wim van Grastek
'Omschakelen van gangbaar naar het
biologisch imkeren'. Aanvang 20.00 uur in
Eetcafé 'EEF', Entersestraat. Tevens diploma-
uitreiking basis cursus. Henk Buter,
t 0524 56 19 61, e buter201@zonnet.nl

27 oktober Wageningen

Extra Algemene Ledenvergadering van de
NBV in het WICC, aanvang 11.00 uur, tot
±12.30 uur. Aan de orde komt de vaststel-
ling van de jaarstukken. Vanaf ±13.00 uur
zal de vergadering groepen en Hoofdbe-
stuur NBV plaatsvinden in het Bijenhuis.

29 oktober Ysbrechtum Fr.

Najaarsvergadering NBV Sudwest Fryslan
van 19.45 tot 22.30 uur. Spreker: Arie Koster,
stadsecoloog, docent Hogeschool Larenstein
te Velp, onderzoeker ecologisch groen-
beheer in Sneek. Entree gratis (€ 3,- betalen
voor koffie/thee). Dhr. Koster zal het nieuwe
plantenvademecum met CD-rom gebrui-
ken. Femme Houtsma, t 0515-53 19 83,
e femmehoutsma@hotmail.com.

6 november Gouda

NBV afdeling Hollands Midden organiseert
een lezing door Cees van Holland: "Een
beroepsimker aan het woord over bedrijfs-
imkeren, korf- en kastimkeren". Aanvang
20.00 uur in kinderboerderij 'De Hofstede',
Bloemendaalseweg 34. Entree gratis, ook
niet-leden zijn welkom. Engbert Folles,
t 0182-53 13 83, e imkerij@folles.nl.

10 november Bostel

Studiedag NBV. Verdere informatie treft u
aan op de website van de NBV en elders
in dit nummer.

10 en 11 november Doesburg

15de Fruitshow "Verleden tot Heden", in de
museumtuin en het museum, Parallelweg 1,
van 10.00-17.00 uur, entree € 5,-. Al het fruit
wordt biologisch geteeld. De stichting
Behoud en Bevordering Fruitcultuur
ontwikkelt ook nieuwe rassen. Iedere
bezoeker ontvangt een gratis Sterappel uit
de museumtuin. t 06-51 26 88 02,
e fructus@scarlet.nl, i www.tolderas.nl.

17 november Horst L.

Studiedag NBV. Verdere informatie treft u
aan op de website van de NBV en elders in
dit nummer.

17 november Houten

23ste Ruil- en Verkoopbeurs van 13.00-
16.00 uur in Sociaal Cultureel Centrum
'Nieuwwoord', Notengarde 3 (wijk 'De
Gaarde'), 030-63 76 264. Uw inzending van
honing, was, propolis, koninginnengelei,
boenwas, vlechtwerk, foto's, borduurwerk,
tekeningen en drachtplanten mag max.
1m²/1m³ groot zijn. Honingkeurmeesters
zijn aanwezig om uitleg te geven. U kunt
uw honing op stuifmeel laten onderzoeken.
Er is een stand met bijenmateriaal en de
Bijenpostzegelclub is ook aanwezig.
Toegang en koffie zijn gratis. H.A.van Dam,
t 0343-56 15 98.

24 november Witteveen (Dr.)

Studiedag NBV. Verdere informatie treft u
aan op de website van de NBV en elders in
dit nummer.

27 en 28 november Apeldoorn

Bio-Vak Totaal, de eerste Nederlandse Bio-
vakbeurs voor land- en tuinbouwsector in
de Americahal, staat in het teken van de
biologische land- en tuinbouw. Zie ook
i www.biovak.nl.

5 april Wageningen

Algemene Ledenvergadering van de NBV
in het WICC, aanvang 10.00 uur.

6 juni Wageningen

Algemene Ledenvergadering NECTAR.